

LANDSCHAPSVISIE DE GRIË



LANDSCHAPSVISIE DE GRIË

DATUM :

13 JUNI 2012

OPDRACHTGEVER:

DIENST LANDELIJK GEBIED

IN SAMENWERKING MET:

- Gemeente Terschelling
- Schylge myn Lântse
- Staatsbosbeheer
- Stichting ons Schellingerland
- Vereniging tot behoud van de Grië
- Wetterskip Fryslân



In opdracht van:

Dienst Landelijk Gebied

Contactpersoon: P. op't Hof
Directie Noord
Zuidersingel 3 Leeuwarden
p.op.thof@dlg.nl

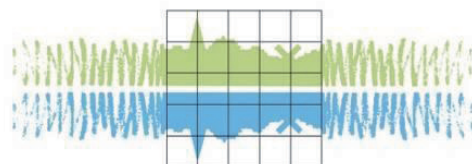


Dienst Landelijk Gebied
*Ministerie van Economische Zaken,
Landbouw en Innovatie*

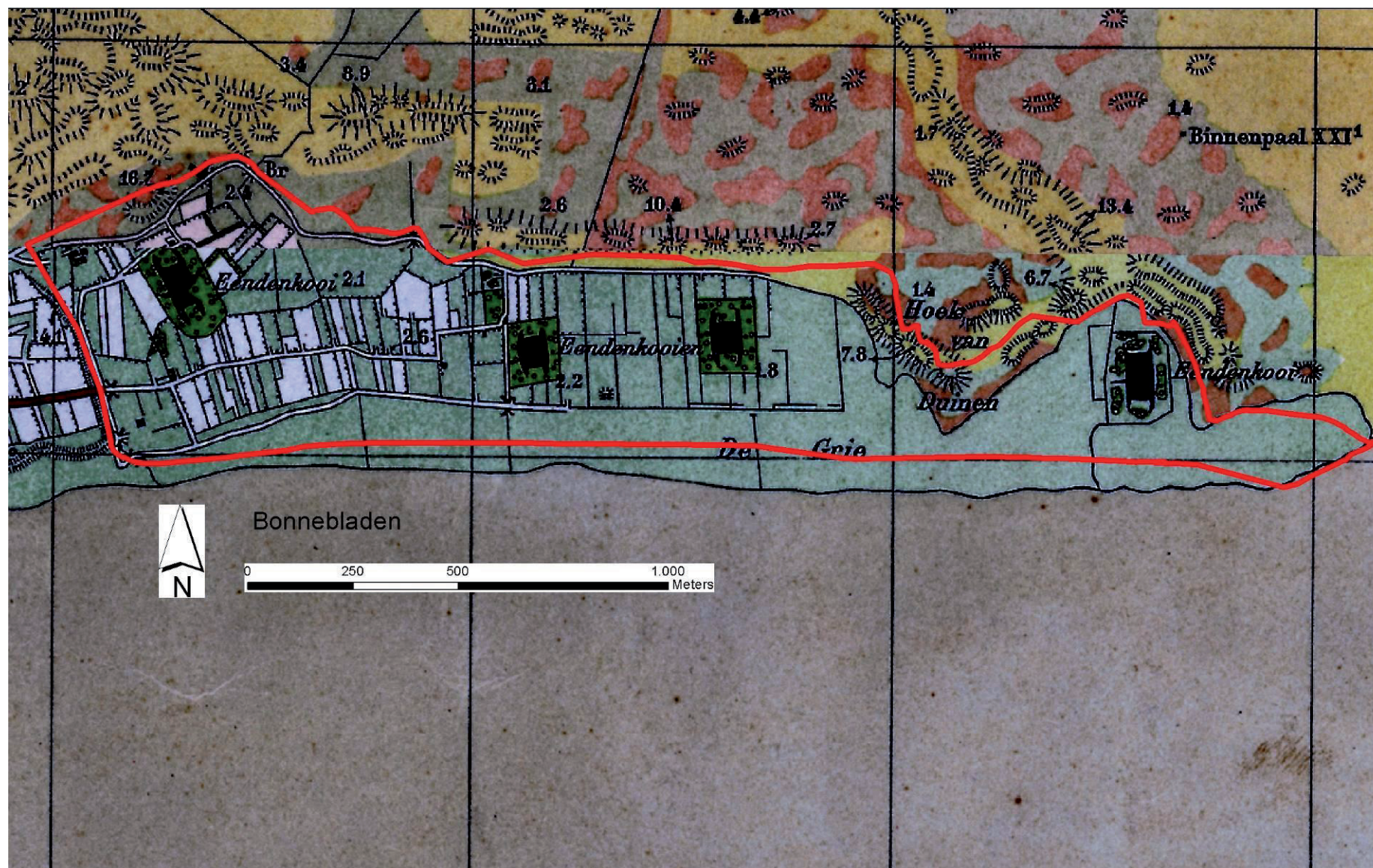
Door:

Landschapsbeheer Friesland

Contactpersoon: K. Sjoukes
Commissieweg 15 Beetsterzwaag
k.sjoukes@landschapsbeheerfriesland.nl



Landschapsbeheer Friesland

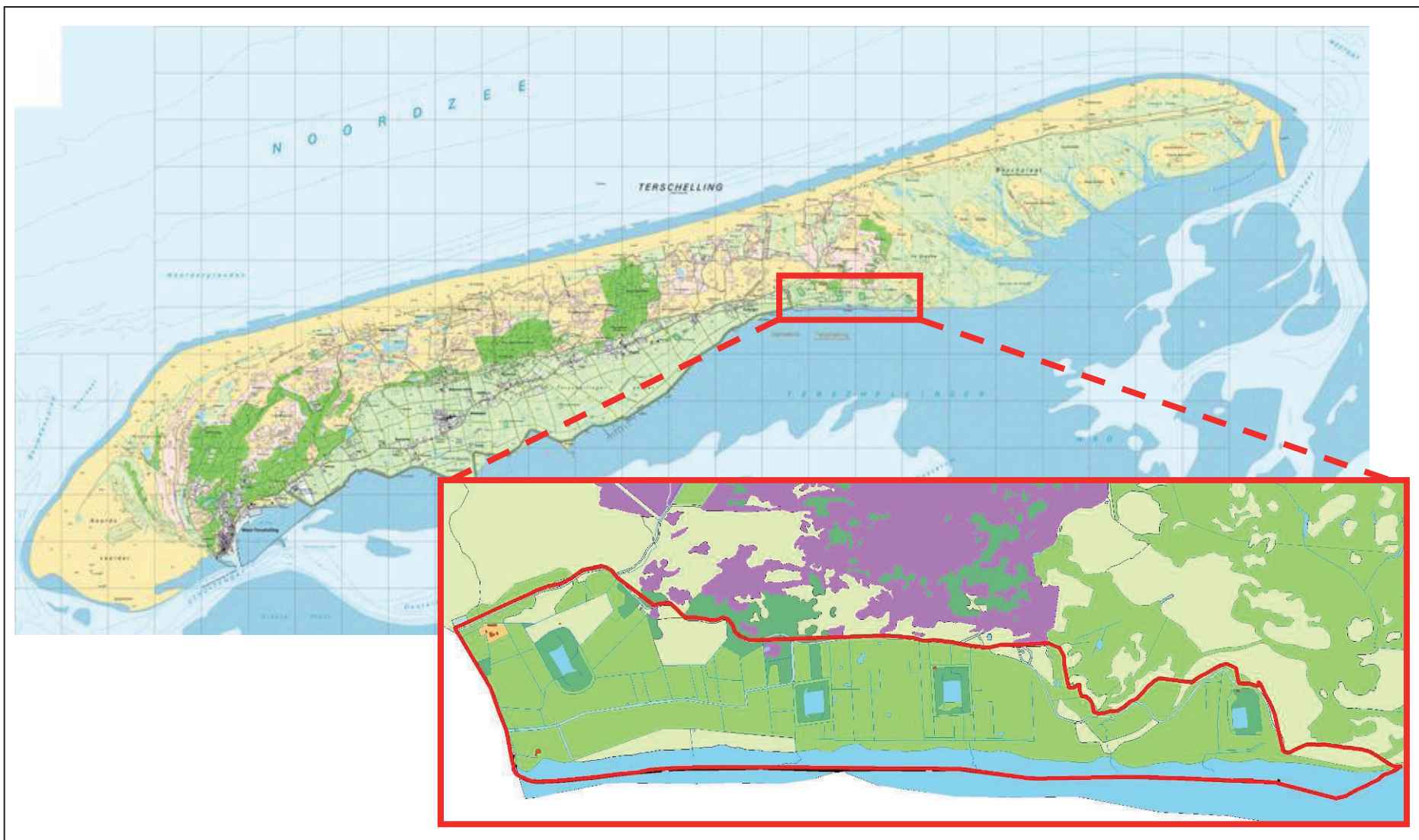


Figuur 1 Bonnebladen, 1930 (Bron: Dienst Landelijk Gebied 2011)



INLEIDING	2
GEBIEDSBESCHRIJVING	4
Landschap	4
Ontstaan	6
Ontginningen	10
De eendenkooien	12
De elzensingels	14
Agrarisch gebruik	16
Natuurwaarden	18
Water	22
Toegankelijkheid	24
BELEID	26
UITGANGSPUNTEN	30
VISIE	31
DOELSTELLINGEN	34
UITWERKING	36

BIJLAGEN	38
Bijlage 1 Overzicht kabels & leidingen	38
Bijlage 2 Betrokkenen	40
Bijlage 3 Beschrijving waarden bestemmingsplan	41
Bijlage 4 Waterhuishoudingplan	42
Bijlage 5 Habitattypen Natura2000	43
Bijlage 6 Bepalingen stiltegebied	45
Bijlage 7 Natuurdoeltypen Provinciaal Natuurbeheerplan 2012	46
Bijlage 8 Toegankelijkheid	48
Bijlage 9 Herstel eendenkooien	48
BRONNENLIJST	49



Figuur 2 Overzichtskaart Terschelling (Topografische Dienst Kadaster, 2009)

Aanleiding

Het Waddengebied is één van de grootschalige natuurgebieden in Nederland. Als belangrijk natuurgebied maken de Wadden onderdeel uit van zowel de Ecologische Hoofdstructuur als de Vogel- en Habitatrichtlijngebieden, ofwel Natura2000. De Grië maakt onderdeel uit van twee Natura2000 gebieden: Duinen Terschelling en Waddenzee.

Voor alle Natura2000 gebieden is een beheerplan noodzakelijk. Deze visie voor het unieke agrarische cultuurlandschap van de Grië, is een bouwsteen voor dit beheerplan.

De Grië maakt onderdeel uit van het cultuurlandschap van Terschelling dat in 2009 is geïnventariseerd¹. De elzensingels zijn kenmerkend voor dit landschap. Deze liggen vooral op de overgang van de binnenduintrand naar de open graslanden in de polder. De elzen zijn oorspronkelijk aangelegd als perceelscheiding, windbreking en houtvoorziening. Omdat de elzensingels hun oorspronkelijke functies deels verloren hebben, is het behoud en beheer teruggedlopen.

Om het unieke landschap van de Grië voor Terschelling te behouden, is de noodzaak onderkend het beheer en onderhoud gestructureerd op te pakken.

De visie is tot stand gekomen met medewerking van de begeleidingsgroep waarin de belanghebbenden van de Grië zijn vertegenwoordigd. Uit de begeleidingsgroep is een aantal werkgroepen gevormd, deze zijn vermeld in Bijlage 2. De werkgroepen hebben een bijdrage geleverd aan de uitwerking van de verschillende onderdelen van de visie.

Deze visie is gebaseerd op het landschap, haar ontstaansgeschiedenis, het agrarisch gebruik en de huidige natuurwaarden. Daarnaast is gekeken naar de aanwezige landschapselementen, het vigerend beleid, de waterhuishouding en de toegankelijkheid van de Grië.

Deze aspecten samen vormen de uitgangspunten voor de visie. De visie zelf is opgebouwd uit een aantal doelstellingen die verder uitgewerkt worden in een herstel- en beheerplan.

De Grië

In het cultuurlandschap op Terschelling neemt De Grië een bijzondere plaats in. Dit gebied, ten oosten van de Dwarsdijk, ligt vrij voor het Wad en is daarmee het enige stukje cultuurland in Nederland dat onder invloed van de getijden staat. Hierdoor stroomt zout water bij hoge vloed het gebied in en die invloed is lokaal terug te vinden in de vegetatie. In het verleden zijn in het gebied elzensingels aangeplant op de perceelscheidingen. Een ander belangrijk kenmerk van de Grië zijn de vier eendenkooien.

De particuliere eigenaren op De Grië zijn verenigd in de Vereniging van Particuliere Eigenaren. Doel van deze vereniging is om het gebied duurzaam als cultuurlandschap in stand te houden.

Om het beheer te structureren en vorm te geven is het nodig een visie te ontwikkelen op het landschap, het gebruik van het land en het beheer. Bij het opstellen van deze visie zijn alle eigenaren betrokken. Uitgangspunten voor de visie zijn:

- Het in stand houden van het historische cultuurlandschap op De Grië;
- Een agrarisch gebruik dat is afgestemd op natuur en landschap;
- Het behoud van de eendenkooien als cultuurhistorische elementen.

Tijdens de landschapsinventarisatie door Landschapsbeheer Friesland (2009) zijn de volgende aantallen en hoeveelheden elzensingels en bosjes geïnventariseerd:

- 93 elzensingels met een totale lengte van ongeveer 8.700 meter;
- Vier kooibosjes, als onderdeel van de eendenkooien op De Grië;
- Vier hakhoutbosjes;
- Het totale gebied is circa 108 hectare groot;
- Het gebied heeft meer dan 70 (kadastrale) eigenaren waaronder 13 erven van.



Figuur 3 Gradiënt gesloten landschap (oranje/rood) – open landschap (groen)



Figuur 4 Gradiënt cultuur (oranje/rood) - natuur (groen)

Landschap

Het huidige landschap van de Grië heeft zich gedurende de afgelopen eeuwen ontwikkeld. De afsluiting van de polder op Terschelling door de Dwarsdijk maakt dat de Grië vrij voor het Wad ligt, onder invloed van de getijden. Dit geeft het gebied bijzondere karakteristieken. De ontstaansgeschiedenis is betrekkelijk kort, slechts een kleine 500 jaar.

Het landschap bestaat uit twee delen. Het hoger gelegen deel in het noordwesten dat incidenteel overstroomt en de lager gelegen delen in het zuiden en oosten die vaker overstroomd met zout water.

Vanaf de duinen in het noord lopen de graslanden via de binnenduinrand af naar de lager gelegen delen om vervolgens in het Wad uit te komen. De vele sloten in de binnenduinrand verdelen dit gebied in talrijke, veelal smalle percelen, die van de binnenduinrand naar het Wad gericht zijn. Hier komen elzensingels in de slootkanten voor die de kleinschaligheid van het gebied versterken, vooral begin vorige eeuw was het gebied heel kleinschalig. Dit deel overstroomt incidenteel en wordt gekenmerkt door de elzensingels.

De Wadzijde (zuidelijk) kent minder sloten, hier zijn de weinige historische singels verdwenen waardoor een open landschap is ontstaan. Deze overgang van een gesloten binnenduinrand naar een open graslandgebied aan de Wadzijde is karakteristiek voor heel Terschelling. Deze graslanden staan onder grotere invloed van zeewater en worden vaker overspoeld.

Vanaf de Dwarsdijk meer naar het oosten worden de percelen wat groter en zijn minder elzensingels aanwezig. In het uiterst oostelijke deel komen geen singels meer voor. Hier ligt een aantal duintjes die het landschap een meer natuurlijk karakter geven. Tussen de 2^e en de 3^e kooi wordt de openheid van de Grië onderstreept door de zichtlijn die daar aanwezig is tussen de duinen en het Wad.

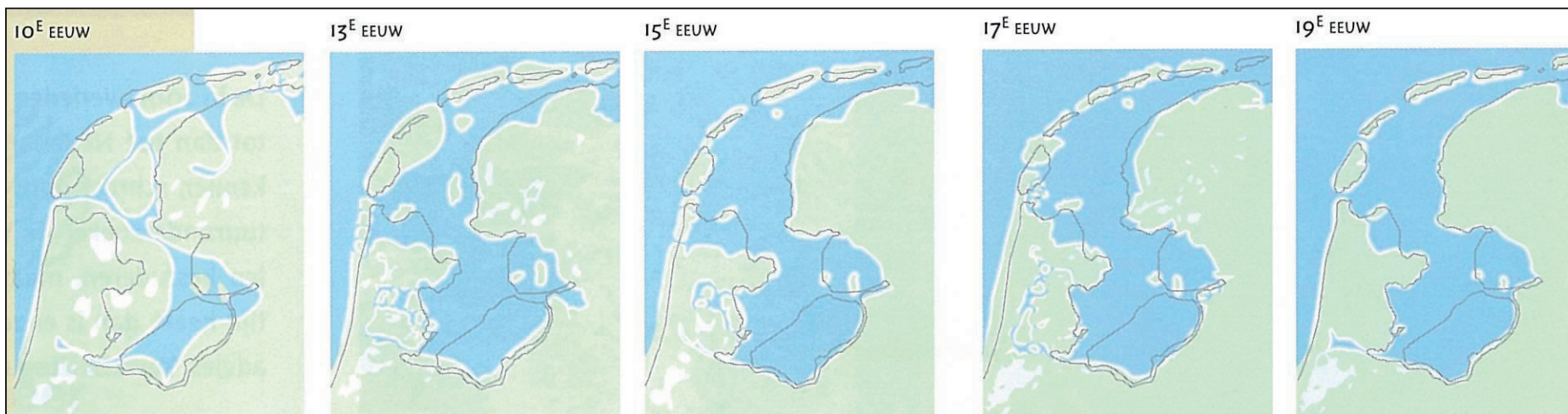
Karakteristiek voor het landschap van de Grië zijn de vier eendenkooien. Deze kooien liggen prominent in het landschap en zijn door de kooibossen gezichtsbepalend.



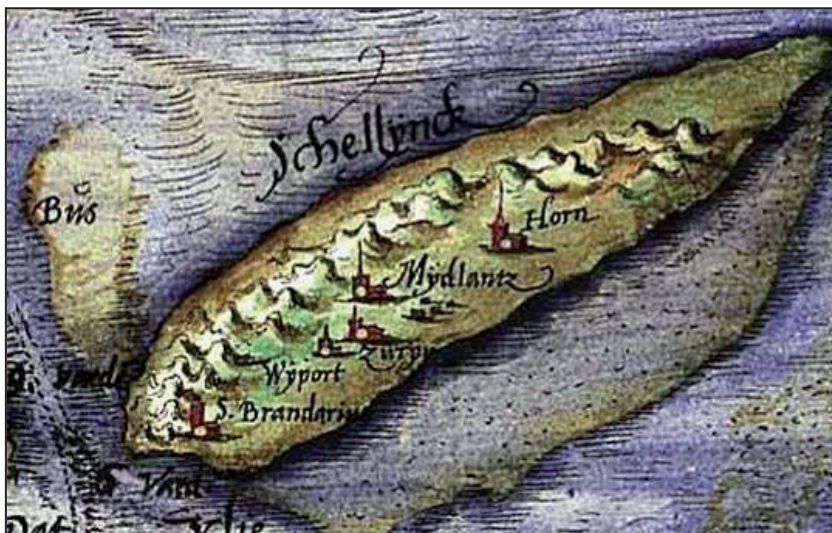
Figuur 5 Open gebied nabij de 3e kooi



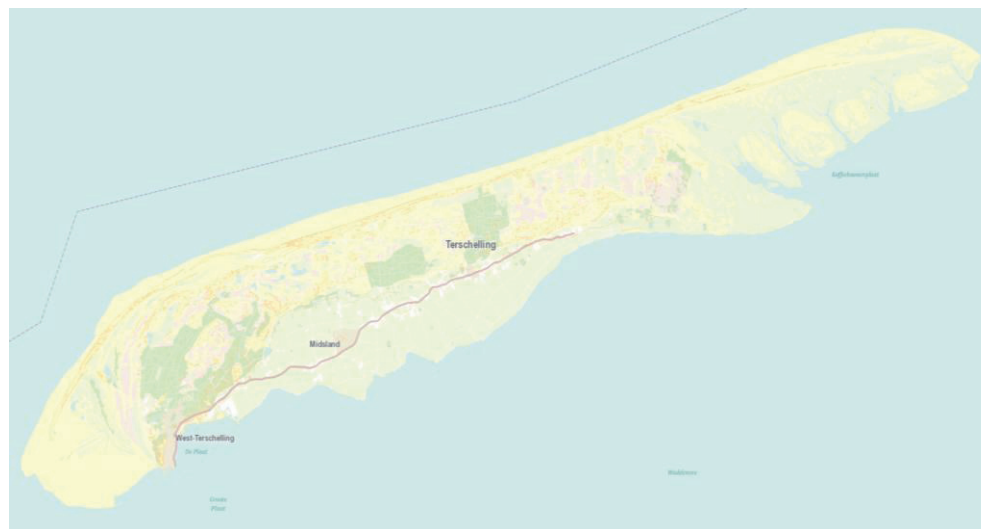
Figuur 6 Meer gesloten gebied nabij de 2e kooi



Figuur 7 Ontstaan van het eiland van de 10e tot de 19e eeuw (Natuurlijk Terschelling, 2002, Staatsbosbeheer)



Figuur 8 Terschelling rond 1573 (Brusselse atlas, C. Sgrooten)



Figuur 9 De huidige vorm van het eiland (ArcGis Online Basemap 2012)

Ontstaan

De naam 'de Grië' betekent aangespoeld of aangroeiend land. Dat is een vrij complete samenvatting van de ontstaansgeschiedenis van het gebied. Deze naam was oorspronkelijk alleen van toepassing op het zuidwestelijke deel van het gebied (Figuur 16). Het eiland Terschelling ontstond toen strandwallen werden opgeworpen door de wind, op de Pleistocene afzettingen die in het Waddengebied lagen, de huidige Noordzee lag toen bijna geheel droog.

Aan het begin van het Holoceen (circa 10.000 jaar geleden) smolten de ijskappen en kwamen de strandwallen deels onderwater te staan. Tussen de strandwallen en het 'vaste land' ontstonden uitgestrekte moerassen waarin veen tot ontwikkeling kwam (Figuur 9). Onder invloed van het zoute zeewater kwam de veenvorming tot stilstand, maar breidde het moeras aan de landzijde uit. Zo ontstond er een uitgestrekt moeras dat vanaf de huidige Waddeneilanden tot aan de kust van de voormalige Zuiderzee liep.

Tijdens het subboreaal (van 3000 tot 750 voor Christus) waren er twee grote strandwallen voor de Nederlandse kust, een zuidelijke die liep van Alkmaar tot Vlieland en een noordelijke waar Terschelling en Ameland op liggen. Er tussenin lag het Vlie, een zeegat tussen de Almere (Zuiderzee/IJsselmeer) en de Noordzee. In deze periode ontstonden er op de strandwallen duinen, waarachter zich wadplaten en kwelders ontwikkelden.

De zee sloeg grote stukken veen en moeras weg en zo ontstond de huidige Waddenzee. Iets voor het begin van onze jaartelling brak de noordelijke strandwal door. Dit ontwikkelde zich tot een estuarium van de Boorne³. De bekendere naam voor dit gebied was de Middelzee, die na het jaar 1000 begon dicht te slibben. Hierdoor verplaatste het zeegat zich naar het oosten en werd steeds ondieper. Door het aanhoudende aanslibben van voornameelkleideeltjes ontstond een kwelder die regelmatig door de zee wordt overstroomd.

Waarschijnlijk zijn de kwelders en het Wad ontstaan tijdens de St. Lucia-vloed in 1287. Na die vloed was Terschelling een echt eiland en volledig afgesloten van het vaste land.

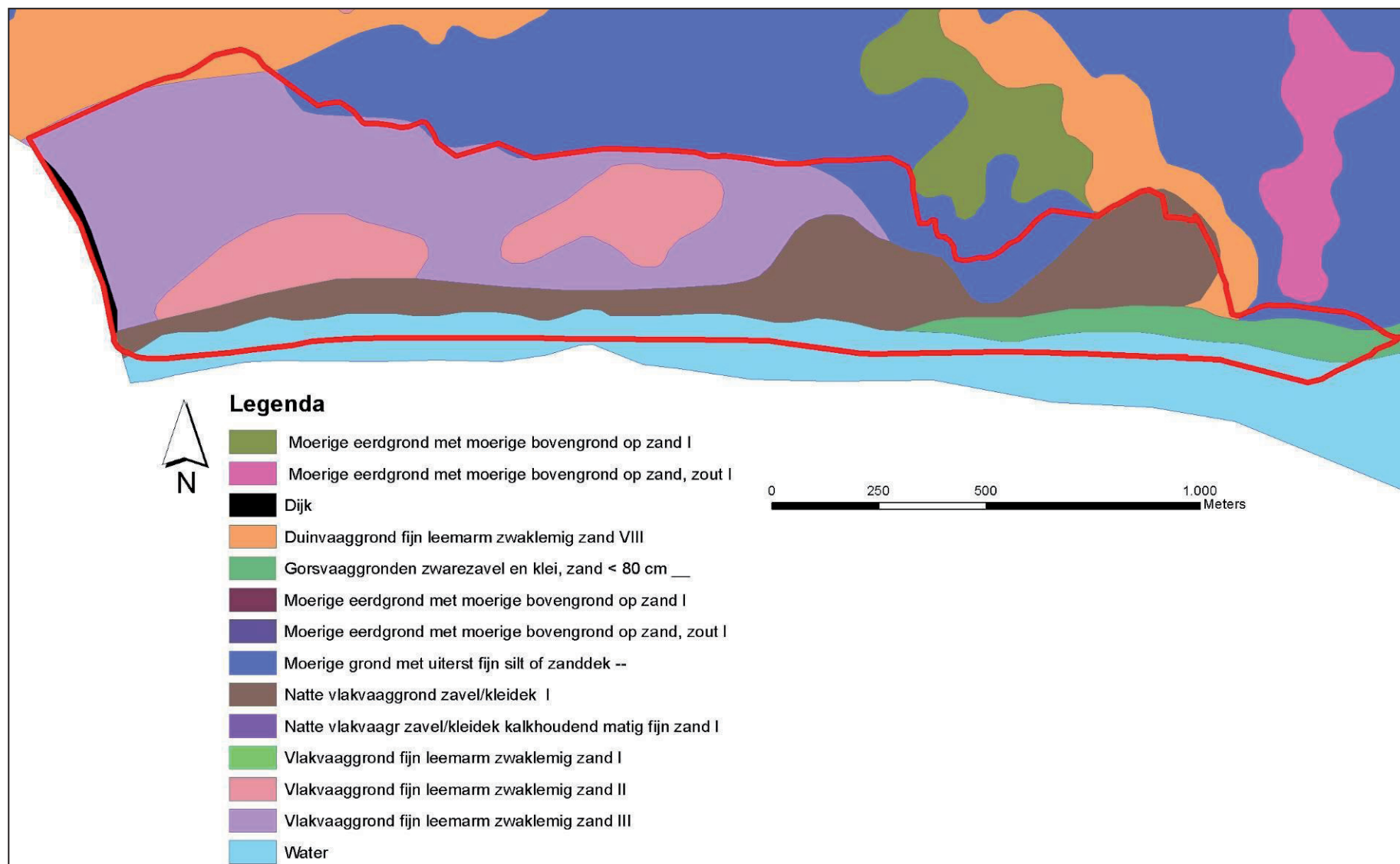
Waar eens het eiland ophield, verzandde in de 17^e eeuw het Koggediep en ontstond de Grië, tussen de Boschplaat en Oosterend in. Door de relatief recente tijd waarin de Grië is ontstaan, is de bodem nog jong.

De bodem van de Grië bestaat uit zand, zware zavel en klei zie Figuur 11. De klei en zavel komen voor daar waar de zee in het verleden klei en zavel heeft afgezet, de zandgronden zijn leemarm en lokaal zout en komen voor op de oude strandwallen en in de duinen. Het grondwater varieert van trap I (<20-<50), II (<40-50/80), III (40-80/120) en VIII (>80->160); respectievelijk beneden maaiveld.

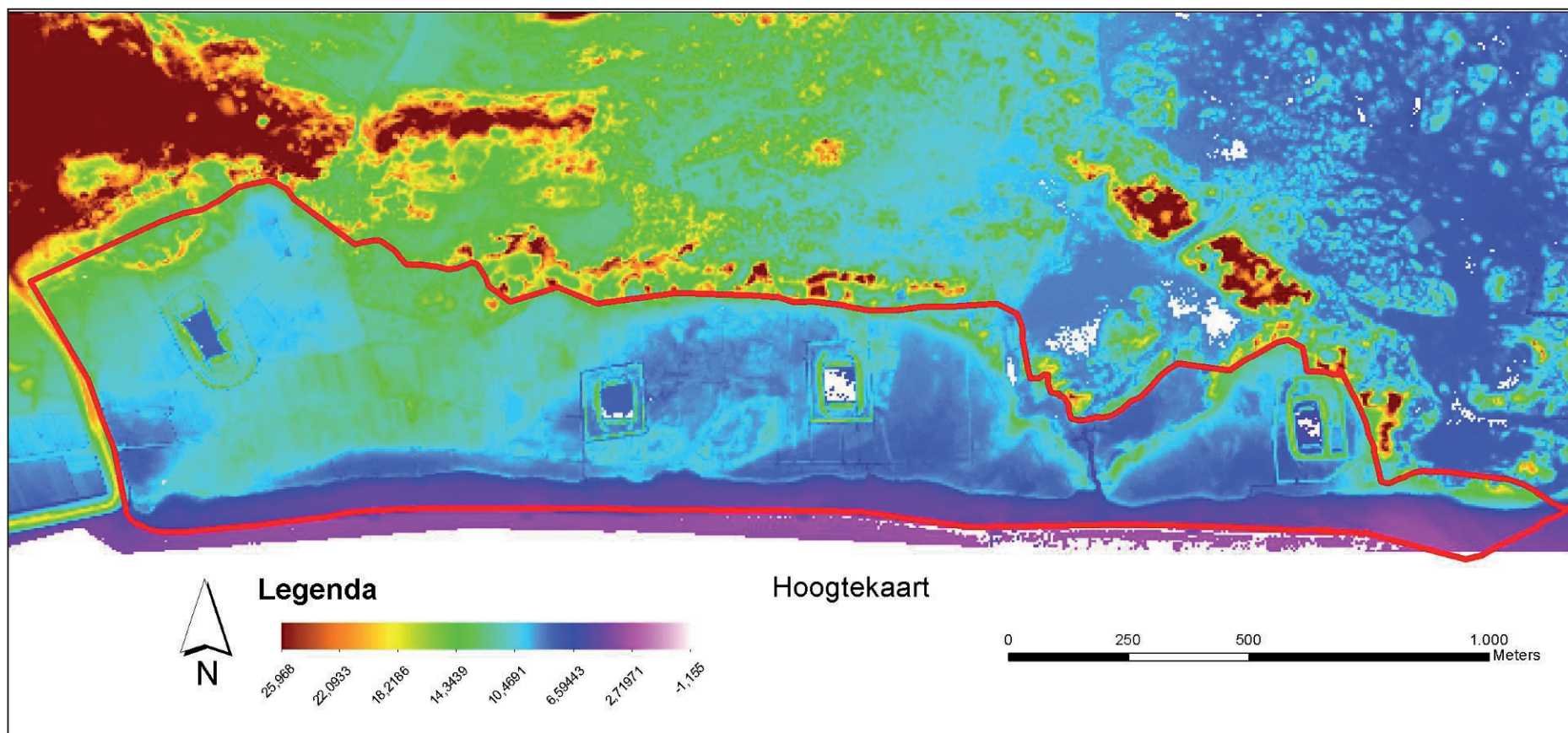
De bodemkaart laat de relatie tussen de Grië, de duinen en de Groede zien. De bodem laat ook de restanten van de oude strandwallen zien die nog op de Grië liggen. Op de hoogtekaart (Figuur 12) zijn deze ook zichtbaar als hogere delen in het landschap.



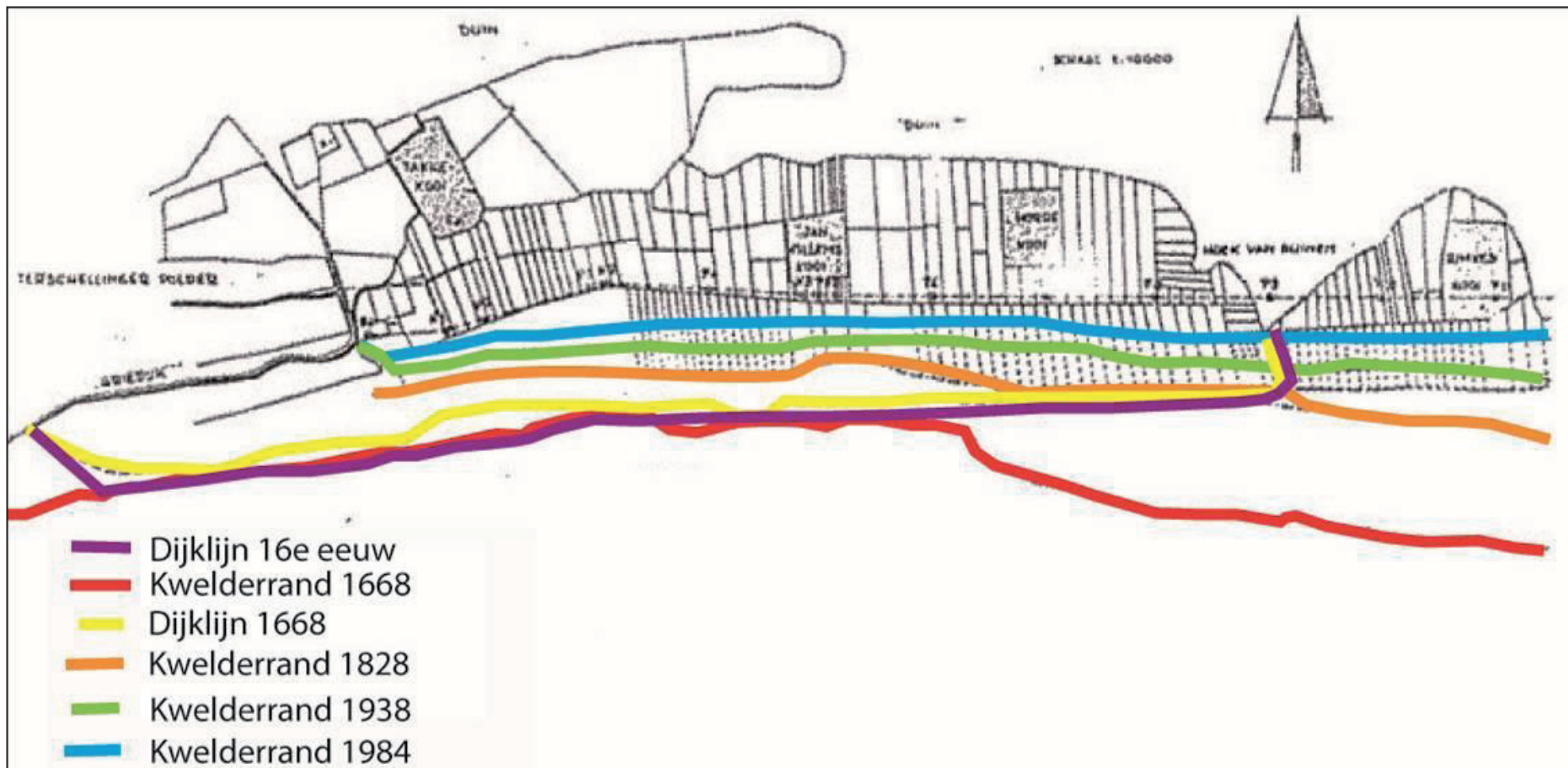
Figuur 10 Waddenzee rond 1300 (Grote Bosatlas van Fryslân)



Figuur 11 Bodemkaart (Dienst Landelijk Gebied 2011)



Figuur 12 Hoogtekaart (Dienst Landelijk Gebied 2011)



Figuur 13 Oude kustlijnen (Terschelling, De Grië, 1986)

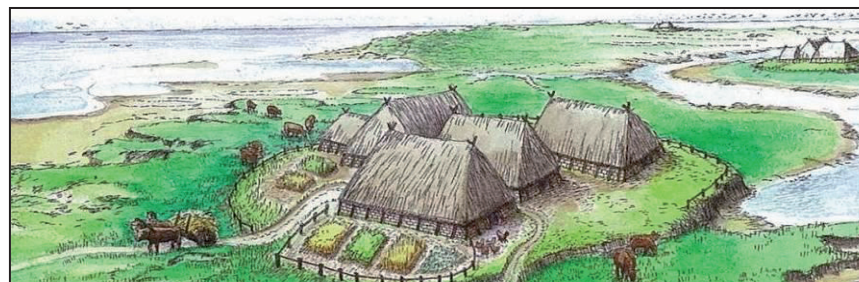
Ontginningen

De eerste bewoners hebben zich waarschijnlijk rond 600 jaar voor Christus op de Friese kust gevestigd. Tot de 11e eeuw na Christus woonden deze pioniers op terpen. Daarna begon men met het leggen van dijken. Op Terschelling ontstonden de eerste nederzettingen zo rond de 10e eeuw op de strandwallen. Bij die nederzettingen hoorden akkers en een veestapel waarvoor weiland nodig was. De weilanden werden gevonden op de kwelders (nu de polders) en in de winter in de duinen. De rest van het eiland bestond uit woeste gronden waarop het Oerol recht gold. Dit recht betekende dat de eilanders overal het vee mochten weiden. Rond 1611 wordt gemeld dat de Grië voor een kwart is verkocht aan 'enkele Heeren van Vrieslant'.

In 1503 kregen de boeren van Oosterend het recht om hun vee op de Grië te laten weiden. Vanaf dat jaar is met zekerheid te stellen dat het gebied deel uitmaakte van het agrarische landschap van Terschelling. Deze gewoonte werd voortgezet toen de Grië in 1614 verkocht werd aan de Staten van Holland. Rond die tijd zijn ook de eerste sloten gegraven wat dan ook de eerste cultivering is. Op de randen van de sloten werden elzen geplant of vestigden zich spontaan. Uit de zo ontstane elzensingels haalden de boeren hout voor gebruiksvoorwerpen en brandstof; de singels dienden als windbreking en als veekering. De natte ondergrond van de Grië droogde ook harder door de verdamping van de elzen. Door de eeuwen heen zijn er vele pogingen gedaan de Grië in te polderen. De gebruikers van de Grië waren hier echter fel op tegen omdat degene die het gebied inpolderde ook het gebruiksrecht verkreeg. Tussen 1601 en 1611 heeft er een kleine dijk gelegen die de Grië beschermde (zie Figuur 13). Na een storm was de dijk verdwenen en is door de Oostenders belet dat de dijk hersteld werd.



Figuur 14 De strekdam bij terugtrekkend tij

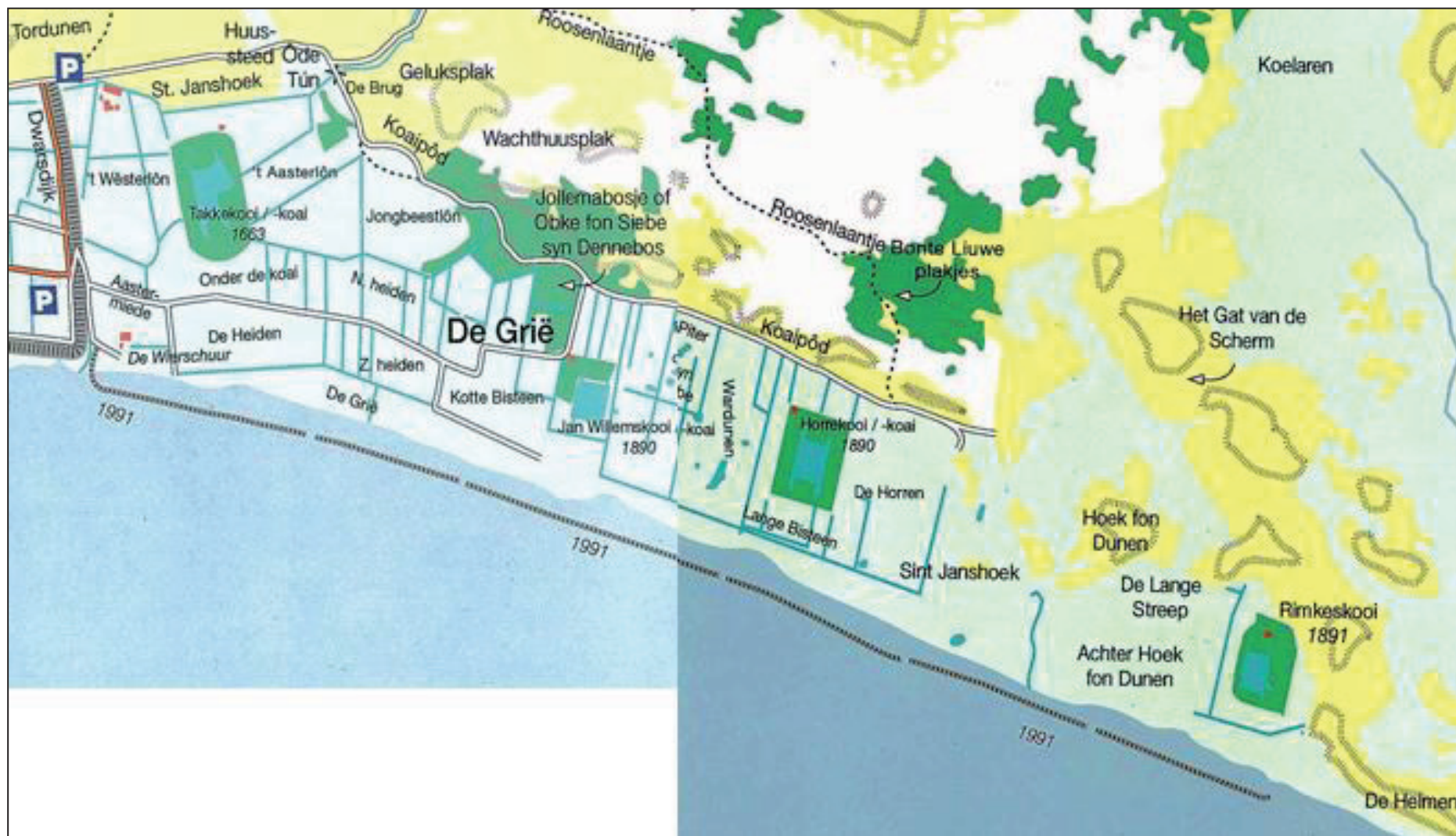


Figuur 15 Impressie eerste nederzettingen (Natuurlijk Terschelling, 2002)

In 1734 krijgt de gemeente Oost Terschelling de woeste gronden in erfpacht van de Staten. In 1832 wordt de Grië eigendom van de gemeente Terschelling die er vanaf 1835 door de boeren een grondbelasting laat betalen. In 1861 wordt de Grië op last van de Staten verkocht door de gemeente aan de hoogste bidder: de boeren van Oosterend. Na de verkoop wordt het gebied in percelen verdeeld. De percelen worden kleiner door verkoop en vererving. Rond 1900 (Figuur 1) is er ook akkerbouw op de hogere delen van de Grië. In 1939 werden de plannen voor een ruilverkaveling opgesteld. Deze verregaande plannen betekenden onder andere dat een deel van de Boschplaat bedijkt en in cultuur gebracht zou worden. Ook de Grië zou bedijkt worden. De Tweede Wereldoorlog zorgde echter voor uitstel.

De eeuwenlange discussie tussen Noord-Holland en Friesland over de zeggenschap over het eiland werd door de Duitsers beëindigd door Terschelling bestuurlijk in te delen bij Friesland. Na de bezetting bleef dit gehandhaafd. Door deze overdracht ging een deel van de ruilverkavelingsplannen niet door vanwege een gebrek aan financiële middelen. Na de ruilverkaveling (die eindigde in 1949), bleef de Grië in gebruik bij de boeren van Oosterend.

De kustlijn van de Grië is door afslag circa 130 meter naar het noorden verplaatst. Hierdoor kwamen de eigendommen gedeeltelijk op de kwelder te liggen. Om dit proces te stoppen werd in 1991 voor de Grië een strekdam aangelegd. Een aantal eigenaren weigerde toestemming te verlenen, waardoor er enkele onderbrekingen in de strekdam zijn. De nieuw ontstane lage kwelder tussen de strekdam en de oever valt bij eb droog.



Figuur 16 Veldnamen van De Grië met de eendenkooien (Kok, A., 2006, Veldnamen van Terschelling)

De eendenkooien

Rond 1550 werd in Nederland de eerste eendenkooi opgericht. Rond 1663 werd de eerste kooi op Terschelling in gebruik genomen: de Takkekooi⁴. Daarna werden ook van west naar oost de Janwillemskooi (1853), de Horrekooi (1890) en de Rimkeskooi (1891) aangelegd, zie Figuur 16. De kooien liggen onbeschermd ten opzichte van het Wad en worden individueel omgeven door een aarden wal. Tot 1930 waren deze wallen voldoende om het zoute water tijdens de meeste overstromingen buiten de kooien te houden.

Met de aanleg van de Afsluitdijk veranderden de getijden, waardoor de waterstanden hoger werden en het wantij zich verlegde. Hierdoor namen de vangsten in de kooien af. Ook werden de dijken om de kooien verhoogd. De eendenkooien zijn sinds ze bestaan eigendom geweest van veel eigenaren. Zo zijn er van de Takkenkooi zoveel eigenaren dat er op sommige eigendommen nog geen boom geplant kan worden. Door de eeuwen heen zijn de kooien in min of meerdere mate in gebruik gebleven. Het recht van afpaling werd echter nooit verkregen, omdat de gronden rondom de kooien eigendom waren van de kooi-eigenaren. Pas later veranderde dit door verkoop en overerving⁵.

De populariteit van het bezitten van een stukje eendenkooi werd veroorzaakt door de bepaling dat de kooiker ook deel moest hebben in het eigendom⁶. Het beroep van kooiker was in vroegere tijden garantie voor een aardige verdienste. Tegenwoordig zijn de eendenkooien belangrijke cultuurhistorische elementen en vertegenwoordigen ze afwijkende natuurwaarden ten opzichte van de rest van de Grië. Bijzonder aan de kooien op Terschelling is dat het zogenaamde zeekooien zijn en dat de Rimkeskooi naaldbomen in het kooibos heeft. De eendenkooien worden beheerd door kooikers. Het vinden van nieuwe kooikers kost steeds meer moeite, door het intensieve en specialistische karakter van het beroep.

De toekomst van de eendenkooien is grotendeels afhankelijk van de betrokkenheid van de eigenaren en kooikers. Door het intensieve beheer is het beroep van kooiker zwaar. De kooien zijn deels aan herstel toe, zo is het van groot belang dat de dijken hersteld en opgehoogd worden. De complete lijst van herstelwerkzaamheden is opgenomen in Bijlage 9.

In de eendenkooien worden van 15 augustus tot 31 januari wilde eend en Oost-Europese eend gevangen. Verder komen voor: wintertaling, zomertaling, smient, duikeend, witkopeend, pijlstaart, dodaars, scholekster, aalscholver en ganzen⁷.

De kooien worden per 5 of 6 jaar aan een kooiker verhuurd. Bij registratie, om de 5 jaar, moet de kooi voldoen aan de volgende voorwaarden⁸:

- Er moet een vangbare pijp op de kooi aanwezig zijn
- Deze vangbare pijp staat in directe verbinding met een open wateroppervlak van tenminste 200 m²
- In dit wateroppervlak moet een cirkel beschreven kunnen worden met een straal van 7,5 m
- Het water moet minimaal 50 cm diep zijn
- Rondom het water ligt een rand van bos of struweel.

De kooiker moet in het bezit zijn van een geldige kooiakte en zichzelf registreren. Daarnaast zijn alle eendenkooien ook geregistreerd.



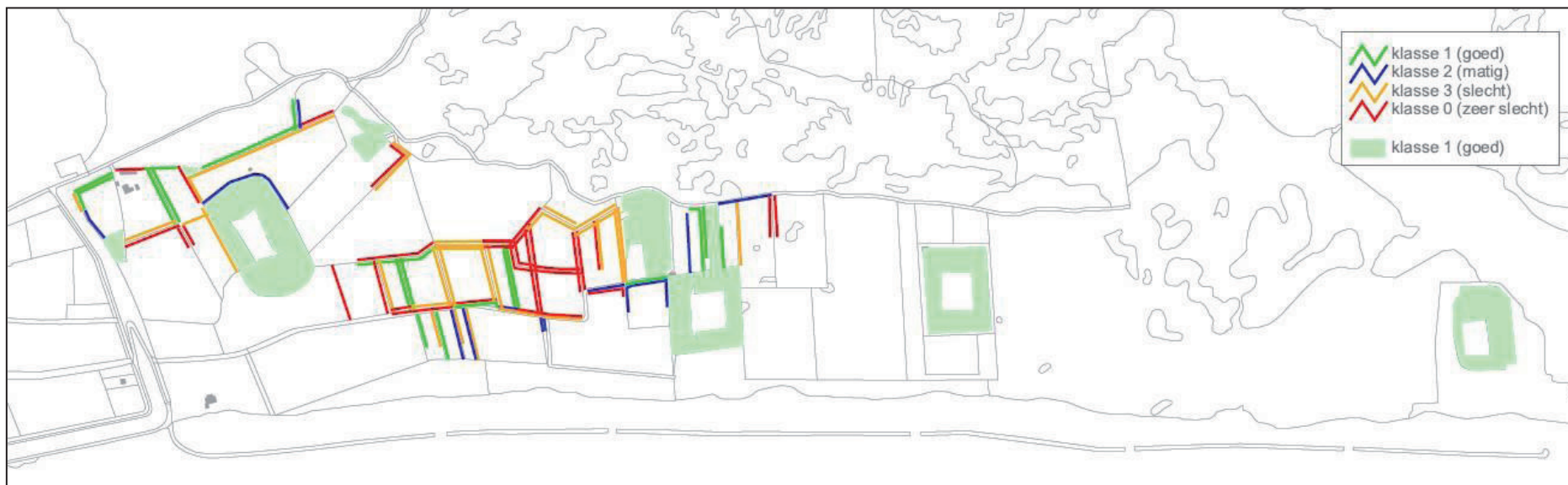
Figuur 17 Vangpijp van de Horrekooi (kooikersvereniging.nl)



Figuur 18 Recent afgezette elzensingel op de Grië



Figuur 19 Het Ob van Siebe syn Dennebosje met Sitkasparren



Figuur 20 Kwaliteit van de elzensingels op de Grië (Landschapsbeheer Friesland 2009)

De elzensingels

Het agrarische gebruik van de Grië ondervond hinder van de zeewind, de verstuivende duinen en uitbrekend vee⁹. Zo rond 17^e eeuw werd de oplossing gevonden in de elzensingels¹⁰. Deze rijen van in de slootkanten gekiemde elzen braken de wind, stopten verstuiwing en waren een goede afscheiding tussen de percelen. Daarnaast verdampten de elzen water, waardoor de gronden beter te benutten waren. Op de historische kaart van 1853 (Figuur 21) is te zien dat de elzensingels toen slechts zeer beperkt aanwezig waren. De kaart van 1930 (Figuur 1) laat zien dat het landschap in de tussenliggende jaren sterk ontwikkeld is. In de jaren na de aanplant werden de singels regelmatig afgezet zodat er struiken ontstonden, die na te zijn afgezet weer uitliepen. De sloten werden met de hand uitgeschept, zodat de waterhuishouding op orde bleef.

Vanaf WOII werden de singels minder intensief onderhouden evenals de sloten. De elzen werden nog maar incidenteel afgezet, alleen wanneer er behoefte was aan brandhout. Ook de sloten verlandden langzaam¹¹. Het hoogtepunt van het elzensingellandschap lag rond 1900 toen ook de introductie van het prikkeldraad in Nederland plaatsvond (1881)¹². Rond die tijd stond het vee aan de roep. Waardoor het niet bij de singels kon.

Waar het vee niet aan de roep stond, werden draden bevestigden aan een aantal overstaanders en kon het vee gemakkelijk van de elzen eten.

De singels hebben continu te maken met wind en worden af en toe overstroomt met zeewater. In de loop der jaren zijn singels verdwenen door vraat door koeien, paarden en schapen. Ook achterstallig onderhoud speelt een rol.

Zeer recent is een aantal singels afgezet en opnieuw uitgelopen wat aangeeft dat de struiken nog voldoende vitaal zijn om weer uit te lopen. Ook zijn enkele singels doorgeplant. Van veel bestaande singels is de kwaliteit matig tot slecht (Figuur 20).

De gasleiding van de vaste wal naar het eiland komt via de Grië aan land. Met de aanleg is een aantal singels gekapt. Deze zijn wel opnieuw aangeplant maar niet goed aangeslagen. Deze ervaring, samen met die van recente aanplant van elzen door een aantal eigenaren, leren dat goede voorbereiding en nazorg noodzakelijk zijn. Daarnaast is het noodzakelijk bij het opnieuw inplanten van singels, rekening te houden met het huidige extensieve, agrarische gebruik. Het heeft de voorkeur elzen te gebruiken die spontaan zijn opgekomen op braakliggende percelen in de Grië. Dit vanwege erfelijke eigenschappen.



Figuur 21 Historische kaart (1853)



Figuur 22 Huidige gebruik: weide voor paarden



Figuur 23 Huidige gebruik: weide voor Herefords



Figuur 24 Huidig gebruik: Op e'riidgaan



Figuur 25 Huidig gebruik van dôbe: drinkwater

Agrarisch gebruik

In 1615 kochten de Staten van Holland Terschelling aan en werd de Grië landsdomein. Dit is de boeren van Oosterend een doorn in het oog en in 1861 kopen ze de Grië terug. De percelen worden direct verdeeld en een deel komt in gebruik als gemeenschappelijke schapenweide. Later in de tijd worden op verschillende locaties akkers in gebruik genomen. Tegenwoordig wordt de Grië extensief gebruikt als hooiland en voor het weiden van schapen, paarden en enkele koeien. Om het gebied vruchtbaar te houden wordt tegenwoordig drijfmest geïnjecteerd¹³. Vroeger was dit stalmest.

Op de historische Bonnebladen van 1930 (Figuur 1) is te zien dat een aantal percelen in gebruik waren als akkers (de lichte percelen). Op de Grië zijn onder andere aardappelen, gerst, rogge, tarwe en bieten verbouwd¹⁴. In de jaren '80 en '90 van de vorige eeuw is er kort maïs verbouwd. De opbrengsten waren echter gering en door de schaalvergroting en tegenvallende opbrengsten verdween de akkerbouw in zijn geheel van het eiland.

Voor de voedselvoorziening van de eendenkooien zijn nieuwe akkers een mogelijkheid. De eendenkooien hebben jaarlijks circa 1200 kilo droog voer per kooi nodig om eenden te lokken. Akkerkruiden en restanten van de oogst zijn hiervoor geschikt.

Naast het gebruik als hooi- en weiland is de Grië ook gebruikt voor het telen van hout. Daarvoor is een aantal kleine bosjes aangelegd. Het Ob van Siebe syn Dennebos of Jollemabosje (in de tekst: Dennebosje) is daar het beste voorbeeld van. In dit bosje werden Sitkasparren aangeplant (door Ob Jollema), omringd door berken. De aanleg was rond 1930. Tegenwoordig staan er nog enkele Sitkasparren en berken.

Het huidige gebruik is door een klein aantal actieve boeren, als hooiland, pinkenweide, schaapsweide en voor Herefords. Daarnaast wordt de Grië gemaaid voor wintervoer en foerageren er ganzen. Rond 1900 waren er 23 actieve boeren in Oosterend. Het is niet bekend of die allen gebruik maakten van de Grië. Nu zijn er op het hele eiland slechts 13 boerenbedrijven, waarvan 2 in Oosterend. Dit illustreert de verandering in de agrarische sector op Terschelling.

Deze feiten maken zorgen over de waarborging van de agrarische activiteiten op de Grië begrijpelijk. De eigenaren van de Grië zijn verenigd in de vereniging van eigenaren. Deze vereniging biedt de mogelijkheid de nu vaak ongebruikte percelen gecoördineerd te benutten en te beheren.

De agrarische bedrijfsvoering op de Grië kent een aantal knelpunten: de verwaarloosde waterhuishouding, de slechte toegankelijkheid van het gebied en het ontbreken van een deugdelijke drinkwatervoorziening voor het vee. Verder is het rasteren van de percelen, al dan niet met schrikdraad bemoeilijkt door slechte aardingsmogelijkheden, de verschillende ingeschaarde dieren en het zeewater dat jaarlijks de Grië overstroomd.

Vooraf het ontbreken van drinkwater leidt tot overlast van uitbrekend vee dat op zoek is naar drinkwater. De drinkwaterproblematiek wordt versterkt door de verzilting van het gebied door de overstromingen en de daarop volgende stagnatie van zout water. De verslechterde waterafvoer veroorzaakt mede de verminderde toegankelijkheid en de verzilting van het land.

In de Grië staat één als paardenfokkerij in gebruik zijnde boerderij. De gebouwen en opstallen zijn eigendom van dhr. D. Pootjes. De landerijen pacht hij van Staatsbosbeheer. Daarnaast staat op de Grië de Wierschuur die nu dienst doet als kampeerboerderij. Andere bebouwing is aanwezig in de vorm van kooihuisjes bij de vier eendenkooien. De Wierschuur is de schuur waar tot 1930 het wier in werd gedroogd. Na 1930 stierf het wier uit voor Terschelling en raakte de schuur ongebruikt. De Wierschuur staat bij hoog tij tot aan het dak onder het zeewater. De extensieve recreatieve functie van de Wierschuur blijft gehandhaafd, uitbreiding is niet gewenst.

De kooihuisjes zijn alleen bedoeld voor activiteiten die horen bij het beheer van de kooi en het uitoefenen van het kooikersvak. Recreatief medegebruik is ongewenst.

De regels ten aanzien van het grondgebruik en het gebruik van de gebouwen zijn opgenomen in het bestemmingsplan Natuurgebieden, zie ook het hoofdstuk Beleid.



Figuur 26 Engelse alant



Figuur 27 Fijn goudscherm

Natuurwaarden

De Grië wordt gekenmerkt door een grote diversiteit aan natuurwaarden. In 1998-1999 is een vegetatiekartering van alle eigendommen van Staatsbosbeheer uitgevoerd¹⁵. In 2008 is een inventarisatie van de vegetatie en een aantal diergroepen op een aantal particuliere terreinen uitgevoerd¹⁶. In 2006 is een broedvogelinventarisatie uitgevoerd¹⁷.



Figuur 28 Gesteelde zoutmelde

over in schrale kamgrasweiden en de minder schrale graslanden met Engels raaigras en Ruw beemdgras.

De overgang tussen kwelder en duinvoetvegetatie op De Grië is heel geleidelijk, wat uniek is in Nederland. Tussen de strekdam en de vroegere kustlijn, nu een steilrand, is slib afgezet. Hier ontwikkelt zich een kweldervegetatie met Langarige zee-kraal, Engels slijkgras en Schorrekruid. Op plekken waar de vegetatie zich verder ontwikkelt komt Gewoon zoutgras voor.

Boven de steilrand wordt de vegetatie graziger hier zilte overstromingsgraslanden aangetroffen met Zilte rus, Schorrezoutgras en Aardbeiklaver. Verder naar de duinen toe gaat deze zone in het westelijke deel

In het oostelijke deel vindt meer overstroming plaats en daar strekken de brakke overstromingsgraslanden met Aardbeiklaver zich uit tot aan de voet van de duinen. Opvallend in deze graslanden is het talrijke voorkomen van Kattedoorn, Rode ogentroost en Kleine leeuwetand, planten die de graslanden in de bloeitijd een zeer kleurrijk uiterlijk geven. Plaatselijk komt ook Fraai duizendguldenkruid voor, een pioniersoort van brak milieu.

Ten noorden van de Horrekooi staat een sinds 1923 bekende populatie van Engelse alant, een soort die in Nederland vooral in het rivierengebied voorkomt, en op Terschelling alleen van deze plek bekend is. Hoewel Westhoff en Van Oosten (1991) bang waren dat de populatie volledig verdwenen zou zijn, is de populatie nog steeds enkele honderden exemplaren groot. De soort is echter vrijwel beperkt tot een perceelrand. Dit laatste is waarschijnlijk het resultaat van bemesting in het verleden.

De binnenduinrand werd gekenmerkt door heidevegetaties. Momenteel heeft zich hier struweel ontwikkeld, dat gedomineerd wordt door Amerikaanse vogelkers. Tussen het kooipad en het elzensingelgebied komt een uitgebreid gagelstruweel met plaatselijk natte heide voor.

Er zijn dertien plantensoorten aangetroffen¹⁶ die op de rode lijst (2004) staan met de volgende kwalificaties:

Soort	Zeldzaamheid	Trend
Gesteelde zoutmelde	zeer zeldzaam	sterk afgenomen
Fijn goudscherm	zeer zeldzaam	sterk afgenomen
Engels gras	vrij zeldzaam	sterk afgenomen
Zeealsem	vrij zeldzaam	matig afgenomen
Engels lepelblad	Zeldzaam	matig afgenomen
Verfbrem	Zeldzaam	sterk afgenomen
Kamgras	algemeen voorkomend	sterk afgenomen
Stijve ogentroost	algemeen voorkomend	zeer sterk afgenomen
Rode ogentroost	algemeen voorkomend	sterk afgenomen
Kattedoorn	algemeen voorkomend	sterk afgenomen
Kleine ratelaar	algemeen voorkomend	sterk afgenomen
Sierlijk vetmuur	algemeen voorkomend	sterk afgenomen
Hondsviooltje	algemeen voorkomend	sterk afgenomen
Wilde gagel	algemeen voorkomend	sterk afgenomen



Figuur 29 Kwelder en Wad vormen een belangrijk leefgebied voor vogels

Verspreidt over de Grië komen circa 80 vlindersoorten voor¹⁸. Deze vlinders hebben een habitat variërend van ruige graslanden, tot duindoornstruwelen en houtwallen. De binnenduinrand is van belang voor de Duinparelmoervlinder, in de natte graslanden komt de Zilveren maan voor, beide bedreigde soorten die op de rode lijst staan.

Van de voorkomende nachtvinders staan er verschillende op de rode lijst. De zeldzame Grauwe borstel vindt zijn leefgebied op de overgang van duin naar heide. De overgang naar de graslanden zijn het leefgebied voor de zeldzame late Bremspanner en vroege Bremspanner. In de binnenduinrand komen ook natte heidevegetaties voor. De Gageluil en de Hoekstipvlinder zijn hier als zeldzame soorten van afhankelijk. De Astermonnik is een van de zeldzame nachtvinders die hier op de kwelder voorkomt.

Voor vogels is de Grië van groot belang. Niet alleen voor broedvogels, maar ook als voedsel- en rustgebied. De diversiteit aan vogelsoorten is het gevolg van de vele vegetatietypen die op de Grië te vinden zijn.

Broedvogels op de Grië zijn: bos- en struweelsoorten in het elzensingellandschap en de hakhoutbosjes bij de eendenkooien. In de eendenkooien komen soms dodaars voor als broedvogel.

Roofvogels die voorkomen zijn: Ransuil, Torenavalk, Sperwer en Havik; in verleden ook Blauwe Kiekendief in het gagelstruweel.

De Grië is een voedselgebied voor ganzen, met name Rotgans in mindere mate Grauwe gans, Brandgans en Smient. Daarnaast vormt de kwelder het leefgebied voor diverse vogelsoorten als Wilde eend, Wintertaling, Zomertaling, Smient, Duikeend, Pijlstaart, Dodaars, Scholekster en Aalscholver¹⁹.

In het open gebied nabij de kwelder zijn weidevogels van zilte graslanden te vinden, waaronder Kievit en Tureluur. Langs de kwelderrand op zandige strandjes ook, althans vroeger, Bontbekplevier en Strandplevier.

Op de Grië als geheel komen vogelsoorten als de Grauwe-, Rot- en Brandgans voor.



Figuur 30 Sprinkhaanzanger



Figuur 31 Duinparelmoervlinder



Figuur 32 Luchtfoto (Bron Dienst Landelijk Gebied 2011)

Water

De getijden zijn van grote invloed op het gebruik van het gebied, de natuurwaarden en de waterhuishouding. De vele sloten die vanaf circa 1500 tot nu zijn aangelegd zijn bedoeld om het zoute water zo snel mogelijk af te voeren. Door achterstallig onderhoud is de afwateringsfunctie echter sterk verminderd. Daarnaast is het aantal sloten verminderd door vertrapping door vee en door het vergroten van de percelen. Door de afname van het aantal sloten blijft plaatselijk veel regenwater achter op wegen en weilanden.

Op verschillende plekken in het gebied blijft na overstromingen zout water achter. Het stagnerende zoute water zorgt voor belemmering van de agrarische bedrijfsvoering en schade aan vegetaties. Voor de zilte vegetaties is het zoute water juist natuurwaarde verhogend. Voor de toekomst is het vasthouden van zoete kwel en regenwater in het elzensingellandschap van belang. Daarnaast is het snel afvoeren van zout overstromingswater een belangrijke doelstelling.

Belangrijk voor de afwatering is de Bloedsloot die via de Takkenkooi naar het Wad loopt (Figuur 35). Water uit de achterliggende duinen watert via deze sloot af naar het Wad. Het zoete water is voor het gebied van belang om de eendenkooien te voeden, voor de standplaats van de elzen en als drinkwater voor het vee. Al het water stroomt via de hoofdwatergangen (Figuur 35) naar de Waddenzee.



Figuur 33 De Bloedsloot vlak bij het Wad

In het gebied komen enkele poelen en dôbe voor en de kooivijvers. Op die van de Takkenkooi na, zijn de eendenkooien afhankelijk van opgepompt grondwater en regenwater²⁰.

Door de Grië heen loopt langs het noordelijke zandpad een waterleiding. Deze drinkwaterleiding is aangelegd om het ingeschaarde vee op de Groede van water te voorzien. Daarnaast loopt er voor de watervoorziening van het oostelijke deel van Terschelling een de drinkwaterleiding vanaf de vaste wal onder de Grië door richting Oosterend.

De GGOR 2006 (Gewenste Grond- en Oppervlaktewater Regime) geeft aan dat in de duinen gestreefd moet worden naar vernatting en het vasthouden van zoetwater. Hierdoor bestaat de kans dat de Bloedsloot minder watervoerend wordt.

Onder heel Terschelling bevindt zich een zoetwaterbel. Deze wordt gebruikt om West-Terschelling van drinkwater te voorzien. Op de Grië zijn op verschillende punten grondwaterbuizen geslagen om het vee van drinkwater te voorzien. Deze pulsen halen water van circa 6 meter diepte.

Door de aanleg van de strekdam in 1991 heeft succesvolle kwelderontwikkeling plaatsgevonden. In het kwelder uitbreidingsproject²¹ wordt prioriteit gegeven aan kwelderontwikkeling bij Strype. Ook de Grië is in beeld voor kwelderuitbreiding. De gebruikers van de Grië vinden kwelderuitbreiding in oostelijke richting tot aan de Blauwe Slenk is wenselijk, evenals het verleggen van de strekdam tot op de grens van 1828 (Figuur 16).



Figuur 34 Voorbeeld stagnatie regenwater op weidegrond



Figuur 35 Overzicht sloten en wegen

Toegankelijkheid

De Grië is ontsloten door een tweetal zandwegen (Figuur 35). Één zandpad loopt vanaf de Dwarsdijk door de binnenduinrand naar de Groede. Na de Groede moet door de weilanden naar de 4^e kooi gereden worden. De tweede zandweg loopt ten zuiden van de 1^e kooi in oostelijke richting en sluit bij het Dennebosje aan op de zandweg in de binnenduinrand. Langs de zandweg in de binnenduinrand ligt een fietspad vanaf de parkeerplaats in de richting van de Boschplaat, dit buigt af in noordelijke richting. Langs het Wad ligt een pad door de graslanden. Dit pad is niet verhard en nabij de 3^e kooi verspert een slenk de toegang tot de 4^e kooi. Naast wandelaars die het gebied bezoeken, is het gebied ook populair bij terreinrijders. Vooral in het seizoen dat dit op het strand niet is toegestaan, wijkt men uit naar de zandwegen van de Grië. Hier zijn deze wegen niet op berekend.

Factor van betekenis in de ontsluiting van de Grië is dat de wegen volgens het recht van overpad door het gebied lopen. Geen van de wegen staat op de wegenlegger van de gemeente. Het traditionele op e'riid gaan, is één van de redenen dat het hele gebied afsluiten moeilijk is. Veel eilanders hebben vanaf de jaren '60 een stukje land gekocht om afsluiting van het gebied te voorkomen. Al deze eigenaren hebben recht van overpad.



Figuur 36 Deel huidige wegen

Een andere reden voor het gebruik van de wegen is de inscharing van vee op de Groede, het terrein ten oosten van de Grië. Veel eigenaren van voornamelijk paarden gaan zeer frequent naar de dieren toe. Dit is een recente ontwikkeling, vroeger werd de Groede meer bedrijfsmatig gebruikt waardoor er minder vee-eigenaren waren die minder frequent het vee bezochten²². Naast de toename van het verkeer is er ook een toegenomen recreatieve druk op het gebied. Het aantal op e'riid tochten neemt toe evenals het aantal bezoeken door eigenaren en familie²³.

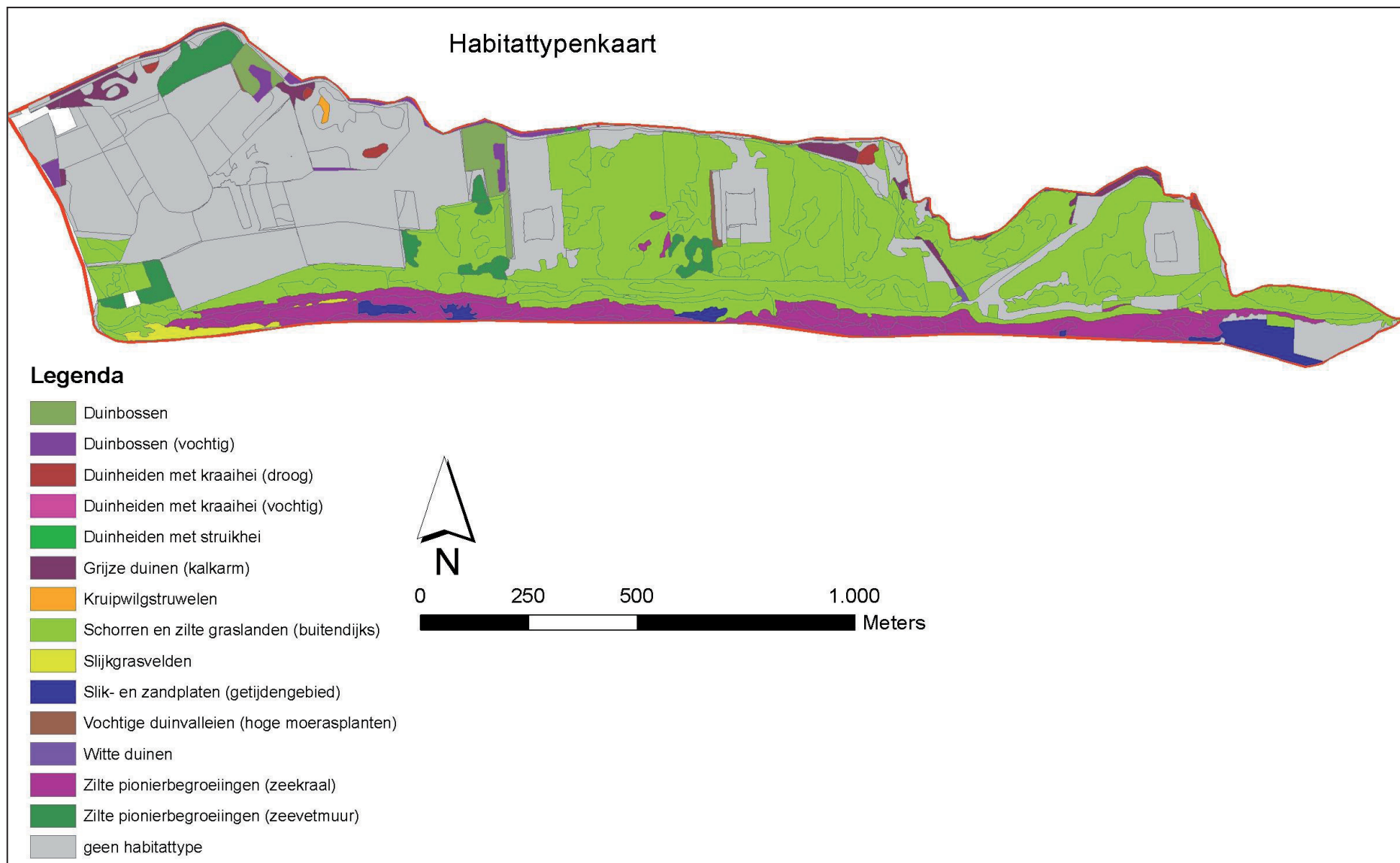
Knelpunten in de toegankelijkheid van de Grië zijn:

- Bij hoog water of veel regen kan het water niet van de wegen af waardoor die onbegaanbaar worden.
- De toename van het gemotoriseerde verkeer. Naast eigenaren en gebruikers maken steeds meer terreinauto's gebruik van de wegen.
- Steeds meer zwaar landbouwverkeer over de zandwegen.
- De toenemende mate van recreatief gebruik en evenementen op de Grië en in de eendenkooien.

Naast toegankelijkheid in letterlijke vorm voor eigenaar, gebruiker en recreant, is de Grië belangrijk voor een aantal voorzieningen. Zo komen op de Grië de gasleiding, waterleiding, KPN-datakabels en een belangrijke elektriciteitskabel aan op het eiland (zie bijlage 1).



Figuur 37 Stagnerend water na regen



Figuur 38 Habitattypen Natura2000 (Dienst Landelijk Gebied 2011)

De Grië maakt onderdeel uit van de gemeente Terschelling, de grootste gemeente van Nederland in oppervlakte en is onderdeel van de Provinsje Fryslân.

Natuurbeschermingswet 2005

De natuurbeschermingswet van 2005 geeft de verplichting beheerplannen op te stellen voor onder andere gebieden die deel uit maken van de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) en Natura2000.

Natura 2000 is een Europees netwerk van waardevolle, te beschermen natuurgebieden die zijn aangewezen onder de Vogel- en/of Habitatrichtlijn. Doel is de achteruitgang van de biodiversiteit een halt toe te roepen. Voor deze gebieden ligt in een beheerplan vast welke bescherming de natuurwaarden in de gebieden krijgen. De duinen van Terschelling, zijn onderdeel van Natura2000 en van de EHS.

De Grië maakt deel uit van twee Natura2000 gebieden, de duinen van Terschelling en de Waddenzee. Voor de Grië zijn 18 habitattypen aangewezen, zie Figuur 38. Voor een deel van de Grië is geen habitatype vastgesteld, voor deze delen gelden de beheertypen uit het provinciale natuurbeheerplan 2012. De volgende habitattypen zijn vanuit Natura2000 van toepassing:

- H1140A, Slik- en zandplaten (getijdengebied)
- H1310A, Zilte pionierbegroeiingen (zeekraal)
- H1310B, Zilte pionierbegroeiingen (zeevetmuur)
- H1320, Slijkgrasvelden
- H1330A, Schorren en zilte graslanden (buitendijks)
- H2120, Witte duinen
- H2130B, Grijze duinen (kalkarm)
- H2140A, Duinheiden met kraaihei (vochtig):
- H2140B, Duinheiden met kraaihei (droog)
- H2150, Duinheiden met struikhei
- H2170, Kruiwilgstruwelen
- H2180A, Duinbossen (droog)
- H2180B, Duinbossen (vochtig)

Deze habitattypen worden beschreven in Bijlage 5

Streekplan 2007 Om de kwaliteit fan de romte

Eind 2006 is door Provinciale Staten het Streekplan voor de provincie Fryslân vastgesteld. De provincie Fryslân wil ook buiten de EHS bijdragen aan ruimtelijke condities voor instandhouding en verbetering van natuurwaarden. Er wordt gestreefd naar de instandhouding van belangrijke natuurwaarden, waaronder kwetsbare dier- en plantensoorten. Specifiek wordt ingezet op 'Ecologisch goed functionerende houtwallen- en elzensingelgebieden in de besloten zandgebieden'.

Voor de Grië zijn van toepassing de ecologisch goed functionerende houtwallen en elzensingels. Daarnaast geeft het streekplan aan dat de landbouw beeldbepalend is voor het Waddeneiland.

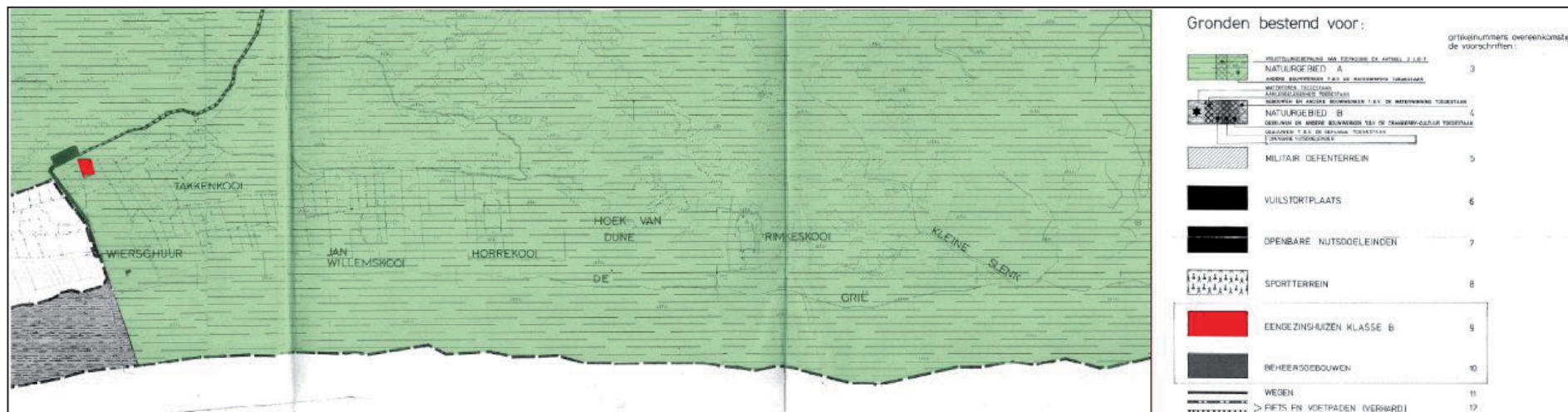
Voor de Waddeneilanden zijn de volgende elementen en structuren het ijkpunt voor lokale invulling van het landschapsbeleid:

- zeer grootschalig open, open, halfopen tot besloten landschap met plaatselijk grootschalige vergezichten op de Waddenzee, de Noordzee, en de kust van de vaste wal;
- grote afwisseling van reliëf en schaal, en grote verscheidenheid van natuurlijke en cultuurhistorische structuren/ elementen als duinen, kwelders, slenken, strand, bossen, poldergebieden en binnenduintrand op een relatief klein oppervlak;
- opvallende contrasten tussen natuurlijke elementen als duinen, kwelders, strand en slenken, en cultuurelementen als landbouwpolders, nederzettingen, dijken en recreatieve voorzieningen;
- structurerende elementen: duincomplexen, stuifdijken, elzensingels, (hout) wallen, dijkjes, verkavelingstructuur polders, restanten van slenken en waterlopen, dorpskommen, bossilhouet, eendenkooien.

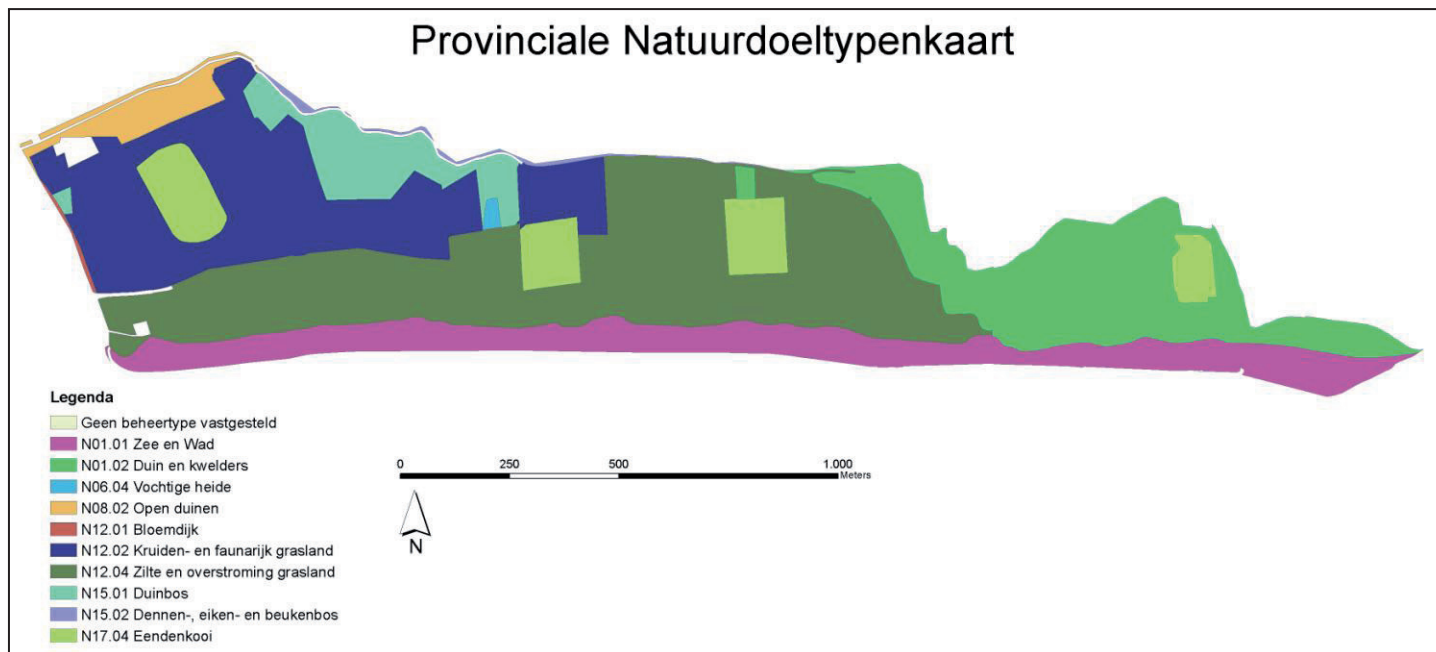
Binnen het streekplan is de Grië aangewezen als stilte gebied. De bepalingen zijn opgenomen in Bijlage 6. Handhaving van de stiltegebieden is geregeld via de Natuurbeschermingswet. Met name rondom de eendenkooien is de rust noodzakelijk.

Werelderfgoed

In juni 2009 is de Waddenzee door de UNESCO geplaatst op de Werelderfgoedlijst.



Figuur 39 Kaart bestemmingsplan (Bestemmingsplan natuurgebieden Gemeente Terschelling, 1980)



Figuur 40 (onder) Natuurdoeltypen (Provinciaal Natuurbeheerplan Provinsje Fryslân 2012)

Provinciaal Natuurbeheerplan 2012

In het natuurbeheerplan stelt de provincie de natuurdoelen en beheertypen vast. Deze vaststelling bepaalt waar welke natuurdoelen gewenst en subsidiabel zijn. Voor de Grië zijn aangewezen:

- N01.01 Zee en Wad
- N01.02 Duin en kwelders
- N06.04 Vochtige heide
- N08.02 Open duinen
- N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland
- N12.04 Zilte en overstroming grasland
- N15.01 Duinbos
- N15.02 Dennen-, eiken- en beukenbos
- N17.04 Eendenkooi

Deze beheertypen zijn aangegeven in Figuur 40. In bijlage 7 zijn de beheertypen beschreven. Het provinciale Natuurbeheerplan 2012 is doelstellend op locaties waar de habitattypenkaart Natura2000 geen habitat toewijst.

Bestemmingsplan Natuurgebieden 1981

Het huidige bestemmingsplan voor de Grië is het bestemmingsplan Natuurgebieden Terschelling van 1981. Dit bestemmingsplan deelt de Grië in, in de categorie Natuurgebied A. Daarnaast zijn er een aantal wegen, fiets- en voetpaden en is één perceel aangemerkt als eengezinswoningen klasse B, de boerderij van Dhr. Pootjes. (Zie Figuur)

Voor natuurgebied A geldt dat de gronden alleen mogen worden gebruikt voor de instandhouding van en de verhoging van de aan de gronden toegekende landschappelijke en ecologische waarden. Voor de Grië en de eendenkooien zijn deze opgenomen in bijlage 3.

Het bestemmingsplan voorziet verder in verbodsbepalingen aangaande nieuwe bebouwing en verplicht eigenaren ontheffing aan te vragen voor werkzaamheden die niet vallen onder regulier beheer en onderhoud, zie bijlage 3. Eveneens kan de gemeente voorwaarden stellen aan het ge-

bruikte materiaal, de afwerking van het terrein en de omvang, plaats en tijd van de werkzaamheden.

De bepaling dat gronden niet gebruikt mogen worden als standplaats voor onder andere caravans, tenten en andere kampeermiddelen waarborgt de rust en het extensieve karakter van de Grië. Agrarisch gebruik van gronden is alleen toegestaan als dit gebruik de toegekende waarden in stand houdt of verhoogt.

Landschapsontwikkelingsplan 2004

Het LOP geeft de richting aan voor de ontwikkeling van het landschap. Hierin is een aantal speerpunten opgenomen:

- Het accentueren van cultuurhistorische elementen als eendenkooien.
- Het toegankelijker maken van onbegaanbare natuurgebieden, de Grië wordt specifiek benoemd.
- Accentueren van de geslotenheid van de binnenduinrand
- Versterken van de functie landbouw als beheerder van het landschap.
- In stand houden en versterken van cultuurhistorische accenten (eendenkooien)
- Versterken mystieke en ontoegankelijke karakter van de Grië.



Figuur 41 Overgang van weiland naar gagel- en heideterrein, met jonge, onvolledig bedekte, elzensingel

Cultuurhistorie

De Grië is een gebied dat rijk is aan cultuurhistorische elementen. In het agrarische en recreatief gebruik en bij het realiseren van natuurwaarden zal de cultuurhistorie de basis zijn bij het herstel en het beheer van de Grië.

Extensief Agrarisch gebruik

Het agrarische gebruik van de Grië met aandacht voor de cultuurhistorie is het uitgangspunt voor de toekomst. Het gebruik door de agrarische bedrijven moet aansluiten bij het kleinschalige landschap en de bijbehorende kwaliteiten en de natuurwaarden van het gebied.

Eigendomssituatie

De unieke eigendomssituatie maakt van de Grië een gebied van en voor Terschellingers. Het cultuurlandschap van de Grië, de huidige natuurwaarden en het agrarisch gebruik zullen door de eigenaren en gebruikers samen ingevuld moeten worden.

Toegankelijkheid

Activiteiten ten oosten van de Grië en op de Grië zelf, moeten passen in het cultuurhistorische landschap en binnen het recht van overpad dat de toegankelijkheid van het gebied regelt. Daarin blijft het gebied de toegang vormen voor de Groede en de vier eendenkooien. De Grië blijft ontsloten voor eigenaren en gebruikers voor het uitvoeren van agrarisch beheer en op e'riid-gangers, maar niet voor overnachtingen. Daarnaast is de Grië beperkt toegankelijk voor extensieve dagrecreatie.

Waterhuishouding

Het water heeft een grote invloed op de Grië. De invloed van het zilte water van het Wad moet echter beperkt blijven, met uitzondering van de kwelder. De toevoer van zoetwater dient op peil te blijven ten behoeve van de eendenkooien en de vegetatie, stagnatie van ziltwater mag het agrarisch gebruik niet hinderen. De kwel die plaatselijk vanuit de duinen omhoog komt biedt kansen voor het vergroten van de natuurwaarden.

Elzensingels

De elzensingels zijn een belangrijke karakteristiek van het cultuurlandschap van de Grië en van Terschelling in haar geheel. De huidige singelstructuur wordt gehandhaafd en waar mogelijk verdicht. Uitgangspunten bij het herstel en de versterking zijn:

- Locaties op basis van de topografie van 1930
- Passend in het extensieve agrarische gebruik van nu.
- Rekening houdend met de huidige topografie.
- Op locaties waar de eigenaren mee willen werken.
- Op locaties waar ontwikkeling kansrijk lijkt.

Eendenkooien

Vanuit cultuurhistorisch oogpunt zijn, naast de elzensingels, de eendenkooien karakteristiek voor de Grië. De kooien zullen in de toekomst in gebruik blijven, waarvoor de eigenaren gezamenlijk een inspanning moeten leveren. De eendenkooien zullen voor een deel nog in goede staat gebracht moeten worden. Daarna is een jaarlijkse onderhoudscyclus noodzakelijk voor instandhouding. Een gezamenlijke strategie is hiervoor gewenst.

Natuurwaarden

Op de Grië zijn de habitattypen voor Natura2000 leidend. Daar waar deze aanwijzing geen habitatype vaststelt is het streven om de natuurdoelen te realiseren die de Provinsje Fryslân stelt in het Provinciaal Natuurbeheerplan 2012.

Kwelderontwikkeling

In het verleden is een stortsteendam gelegd, ter voorkoming van verdere afslag van de kwelders op de Grië. Deze dam heeft geleid tot een uitbreiding van de kwelder ter plaatse. De vereniging van eigenaren wil op middellange termijn onderzoek om de originele ligging van de (perceels-) begrenzing van de Grië te herstellen en zo verdere kwelderontwikkeling te stimuleren. Dit is echter nog niet in de herstelopgaven meegenomen.





*“De Grië is een door het getij
gestuurd cultuurlandschap,
waaraan de vele eigenaren en
gebruikers door agrarisch
gebruik een eigen identiteit
geven.”*



Figuur 42 Eigenaren kaart (Dienst Landelijk Gebied, 2011)

De visie geeft handvaten voor het herstel- en beheerplan voor de Grië. Deze handvaten zijn verwoord in bouwstenen die samen de toekomst van het gebied schetsen.

Getij gestuurd

De Grië blijft onder invloed van de zee. Dit komt tot uitdrukking in de dagelijks droogvallende en overstromende kwelder, de zoutminnende vegetaties die jaarlijks overstroomt worden, het extensieve agrarische gebruik en de beschermende voorzieningen rondom de eendenkooien. Het grootste deel van de Grië overstroomt slechts een enkele keer per jaar en de invloeden van het zeewater worden, met uitzondering van de kwelder, zo beperkt mogelijk gehouden.

Cultuurlandschap

De Grië blijft een cultuurlandschap waarin de historische eendenkooien, bosjes, elzensingels en dōben zichtbaar en bruikbaar zijn. Referentiekader voor het cultuurlandschap is circa 1930, dit is de eerste kaart waar de elzensingels en alle eendenkooien op vermeld staan.

Extensief agrarisch gebruik

Binnen de schaal van het landschap van 1930 vullen de eigenaren en gebruikers de toekomst in door de Grië op een duurzame, extensieve manier agrarisch te exploiteren. Herintroductie van kleinschalige akkerbouw is een doelstelling voor natuurwaarden en voor de voedselvoorziening van de eendenkooien. Daarnaast past herintroductie, op basis van historische kaarten, binnen het cultuurhistorische gebruikslandschap.

Waterhuishouding

De waterhuishouding is afgestemd op extensief agrarisch gebruik en lokale natuurwaarden. De invloed van zout water wordt zo klein mogelijk gehouden met uitzondering van de lage kwelder. Zoet water wordt zoveel mogelijk vastgehouden in het elzensingellandschap, zout water wordt beperkt tot de lage kwelder en verder zo snel mogelijk afgevoerd.

Toegankelijkheid

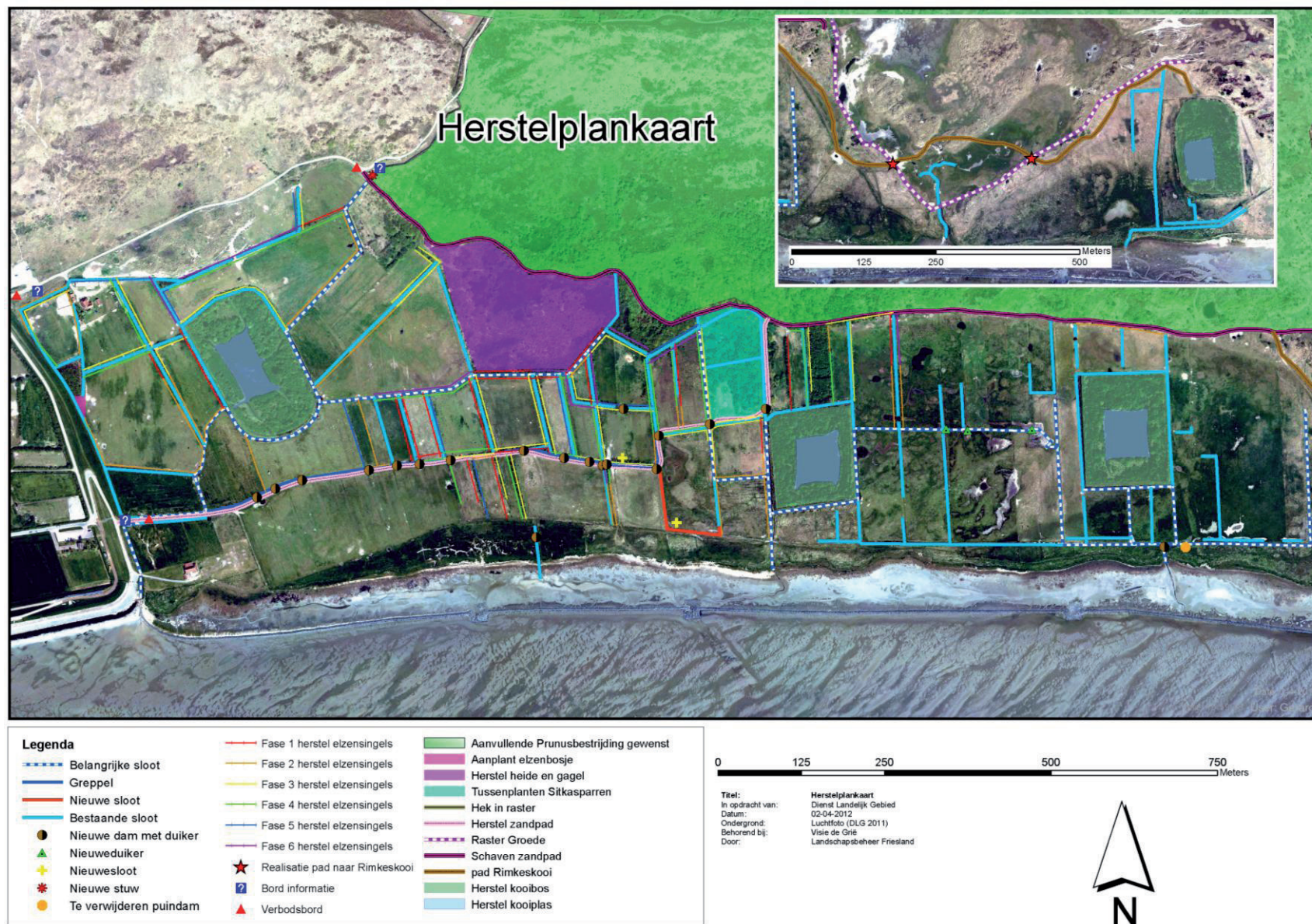
De toegankelijkheid is erop gericht de rust in het gebied te behouden, tradities in stand te houden en de extensieve agrarische bedrijfsvoering mogelijk te maken. Recreatie wordt niet bevorderd. Het handhaven van de rust,

met name rondom de eendenkooien, is de leidende doelstelling. Recreatief medegebruik van de kooihuisjes op de Grië is niet toegestaan. De recreatieve activiteiten van de Wierschuur en de boerderij worden niet uitgebreid. De Grië wordt conform het bestemmingsplan, de natuurbeschermingswet en de Provinciale Milieuverordening een actief gehandhaafd stiltegebied waarin het huidige (historische) gebruik mogelijk blijft.

Natuurwaarden

De habitattypen voor Natura2000 zijn leidend. Waar geen habitatype is aangewezen wordt gestreefd naar de provinciale natuurbeheertypen.





Figuur 43 Overzicht herstelmaatregelen

Kern van de praktische toepassing van de visie ligt in het verbeteren van de waterhuishouding en de toegankelijkheid van de Grië en het herstellen van het elzensingellandschap en de eendenkooien. Dit alles ten behoeve van de instandhouding van het extensieve agrarische cultuurlandschap van de Grië.

Waterhuishouding

De waterhuishouding wordt hersteld (kaart bijlage 4).

Toegankelijkheid

De wegen op de Grië worden hersteld zodat eigenaren en gebruikers bij de percelen kunnen komen, zie bijlage 8. Daarnaast worden de volgende maatregelen getroffen:

- De Grië blijft toegankelijk voor grondeigenaren en gebruikers voor het uitvoeren van beheer.
- Voor de Groede gaan Staatsbosbeheer en Agrarisch Belang aandringen bij de vee-eigenaren op minder gemotoriseerde bewegingen.
- Op e'riid gaan blijft mogelijk met een vergunning. Kamperen is niet toegestaan.
- Handhaving van de bepaling "Alleen bestemmingsverkeer"/art 461 WvS, voor de weg vanaf de Wierschuur is noodzakelijk om de (herstelde) wegen van goede kwaliteit te houden. Dit is een taak van eigenaren, gemeente en Staatsbosbeheer.
- Verkeer via het fietspad langs de binnenduinrand kan geweerd worden onder de huidige verkeersbepaling (fietspad). Een bord bij de parkeerplaats verduidelijkt dit (taak Staatsbosbeheer).
- Verdere regulering vindt plaats middels de paragraaf handhaving van het Natura2000 Beheerplan.

Herstel elzensingellandschap

De werkgroep elzensingels heeft op basis van de volgende criteria een herstelplan ontworpen voor de elzensingels.

- Singels komen alleen terug op locaties waar in 1930 ook singels aanwezig waren.
- Bestaande beplanting wordt behouden.
- De huidige topografie is de basis voor het herstel.
- Nieuwe singels passen bij het agrarische gebruik van de percelen.

- Gronden waar conflicten over zijn, worden vermeden bij herstel.

In figuur 43 zijn de mogelijke locaties voor het terugbrengen van historische elzensingels weergegeven op kaart. Voor de nu al aanwezige beplanting wordt in het Herstel- en Beheerplan een herstel- dan wel beheervoorstel gedaan.

Eendenkooien

Het in stand houden van de eendenkooien is de verantwoording van de eigenaren. Een gezamenlijke strategie wordt ontwikkeld in samenwerking met de kooikers. Hierin zijn herstelwerkzaamheden opgenomen en wordt de jaarlijkse beheercyclus vastgesteld, zie bijlage 9.

Extensief agrarisch gebruik

De Grië blijft extensief agrarisch in gebruik. Nieuwe activiteiten kunnen (buiten bestaand en historisch gebruik en in deze visie genoemde activiteiten) alleen plaatsvinden met een Natuurbeschermingswet Vergunning. Activiteiten mogen niet strijdig zijn met het karakter van het gebied en de natuurwaarden.

Impuls aan de natuurwaarden

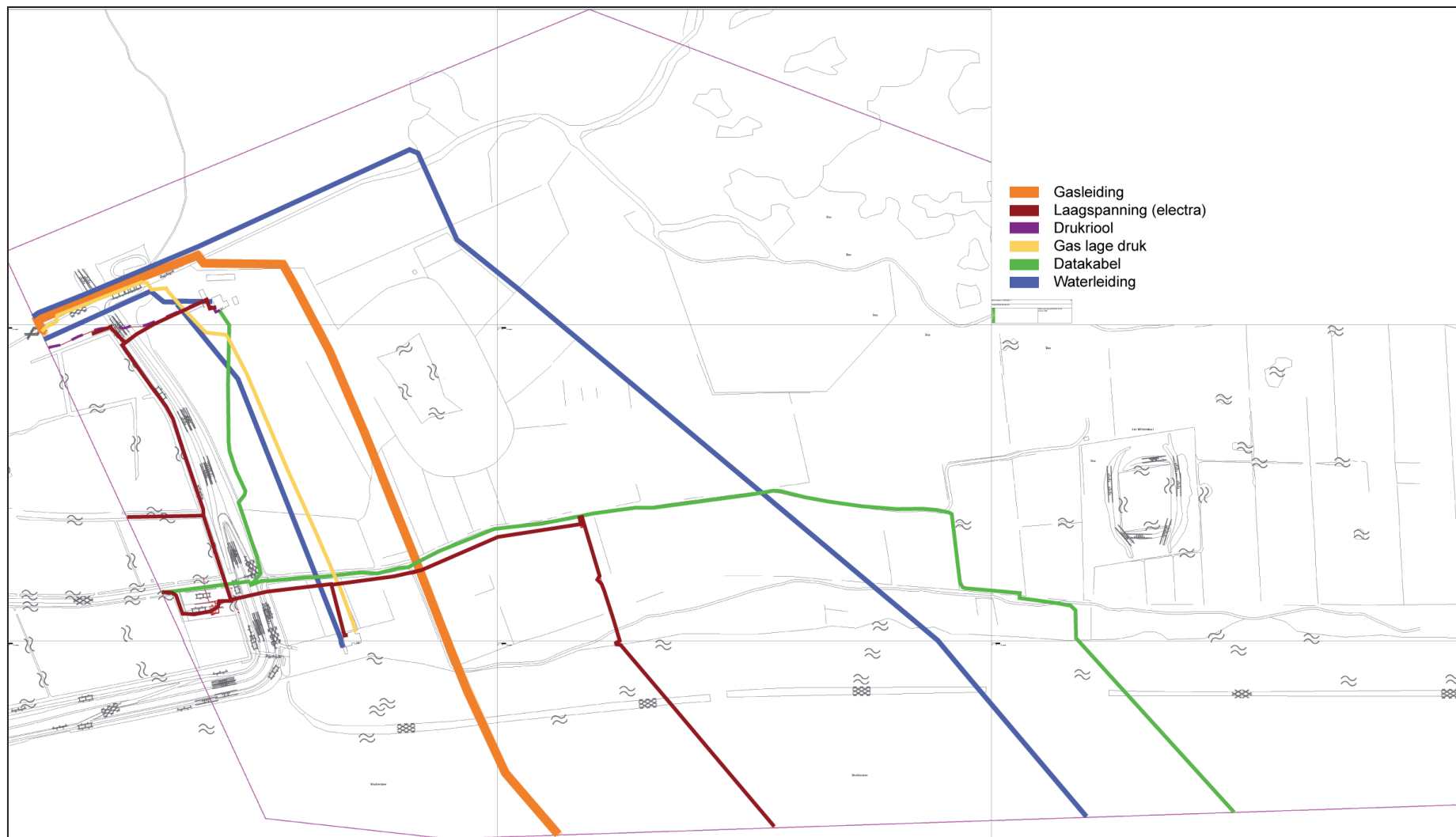
De natuurwaarden van de Grië worden verhoogd door een aantal maatregelen in de binnenduinrand.

- Bestrijden van de Amerikaanse vogelkers*.
- Herstellen van de gagel- en heidevegetatie*.
- Terugbrengen van de historische Sitkasparren in het Dennebosje*.
- Het terugbrengen van akkers op historische plaatsen. De opbrengsten kunnen gebruikt worden als voer in de eendenkooien en bevorderen de blauwe kiekendief.

**Deze maatregelen kunnen alleen uitgevoerd worden in het Natura2000 beheerplan als de financiering niet ten koste gaat van overige maatregelen.*



Bijlage 1 Overzicht kabels & leidingen



Klic-melding van 20-04-2011.

Locatie waterleiding Groede. Bron: Staatsbosbeheer 2012.



Bijlage 2 Betrokkenen

Leden begeleidingsgroep

J. Spanjer, Wethouder gemeente Terschelling;
 H. Brink, Districtshoofd Waddeneilanden Staatsbosbeheer;
 G. Pals, voorzitter vereniging Schylge Myn Lântse;
 J. Smit, Stichting ons Schellingerland;
 G. Bakker, voorzitter vereniging van particulier eigenaren Grië;
 H. Bruggen, vereniging van particulier eigenaren Grië;
 G. Buren, vereniging van particulier eigenaren Grië;
 J.S. Ruige, vereniging van particulier eigenaren Grië;
 H. Mier, kooiker Janwillemskooi;
 B. Haantjes, recreatie ondernemer;
 T. van der Valk, Beleidsmedewerker RO gemeente Terschelling;
 P. op't Hof, Dienst Landelijk Gebied;

Leden werkgroep Toegankelijkheid, kabels en leidingen

G. Bakker, voorzitter vereniging van particulier eigenaren Grië;
 T. van der Valk, Beleidsmedewerker RO gemeente Terschelling;
 J. Smit, Stichting ons Schellingerland;

Leden werkgroep Waterhuishouding

F. Zwart, districtsmedewerker Staatsbosbeheer;
 G. Bakker, voorzitter vereniging van particulier eigenaren Grië;
 G. Buren, vereniging van particulier eigenaren Grië;
 G. Pals, voorzitter vereniging Schylge myn Lântse;

Leden werkgroep Elzensingels

F. Zwart, districtsmedewerker Staatsbosbeheer;
 G. Bakker, voorzitter vereniging van particulier eigenaren Grië;
 G. Buren, vereniging van particulier eigenaren Grië;
 G. Pals, voorzitter vereniging Schylge myn Lântse;

Leden werkgroep Kwelder

P. op't Hof, Dienst Landelijk Gebied;
 T. van der Valk, Beleidsmedewerker RO gemeente Terschelling;

Kooikers

P. Smit C.S. (eerste kooi)
 H. Mier (tweede kooi)
 G. Smit (tot 31-3-2012) en E. Planting (derde kooi)
 H. Mier (vierde kooi)

Overige betrokkenen

Wetterskip Fryslân: J. van der Velde
 Vitens: A. Kok
 Zumkehr ecologisch advies: P. Zumkehr

Vanuit Landschapsbeheer Friesland waren betrokken:
 K. Sjoukes, projectleider sr.
 G. van Looijengoed, projectleider jr.
 M. Broekman, projectmedewerker

Bijlage 3 Beschrijving waarden bestemmingsplan

Voor natuurgebied A geldt dat de gronden alleen mogen worden gebruikt voor de instandhouding van en de verhoging van de aan de gronden toegekende landschappelijke en ecologische waarden.

Voor de Grië zijn dit:

- Open, plaatselijk meer door elzenhagen gesloten landschapstype.
- Extensief beweidde graslanden, eventueel omzoomd met elzenhagen.
- Lage kweldervegetatie
- Struwelen.
- Het weidse open karakter wordt in sterke mate door de aangrenzende Waddenzee bepaald
- Onderdeel van het getijdenlandschap.
- Waardevolle extensief beweidde graslanden
- Waardevolle overgangen tussen lage tot middelhoge, kalkarme duinzandgronden en zilte, kalkrijke, plaatselijk zandige zeekleigronden, afhankelijk van de hoogteligging met verschillende overstromingsfrequentie.
- Waardevolle kwelder- en moerasvegetaties met zeekraal-, kweldergras-, zeealsem-, engelsgras- en zilverschoonplantengemeenschappen.
- Gedeeltelijke omzoming: hoger gelegen graslandjes met elzenhagen.
- Zeer waardevol broedgebied voor weidevogels, eendensoorten en plevieren.
- Waardevol als hoogwatervluchtplaats voor Wadvogels en eenden.
- Kwetsbaar voor het verharderen van bestgaande fiets- en wandelpaden
- Kwetsbaar voor het tegengaan bij overstroming bij hoge vloed.
- Kwetsbaar voor intensieve beweiden.

Voor de eendenkooien zijn dit:

- Vrijwel gesloten, sterk beeldbepalende landschapseenheden binnen een overwegend open landschap.
- Oeverbegroeiing, kreupelhout, hakhout en kooibos
- Kooiplas is zeer waardevol en karakteristiek beeldelement.
- Waardevolle overblijfselen van vroegere eendenjacht (toen als bestaansmiddel).
- Zeldzame planten als Zevenster en Hop.
- Zeer waardevolle broedvogelgebieden voor dag- en nachtroofvogels en vele soorten zangvogels.
- In de winter waardevol als rustgebied voor roofvogels.
- Kwetsbaar voor het verharderen van bestgaande fiets- en wandelpaden
- Kwetsbaar voor het tegengaan bij overstroming bij hoge vloedstanden.

Het bestemmingsplan voorziet verder in verbodsbepalingen aangaande nieuwe bebouwing en verplicht eigenaren ontheffing aan te vragen voor:

- Perceelscheidingen hoger dan 1,50 (bouwwerken)
- Het maken van walbeschoeiingen, kaden en dijken
- Het dempen, graven of uitdiepen van watergangen en –geulen
- Het verharderen van voet-, ruit- of fietspaden
- Het aanbrengen van oppervlakteverhardingen
- Het ophogen of afgraven van gronden
- Het planten, rooien of kappen van opgaand houtgewas en planten

Bijlage 4 Waterhuishoudingplan



Bijlage 5 Habitattypen Natura2000

H1140A, Slik- en zandplaten (getijdengebied)

Dit habitatype betreft slikwadden en zandplaten in de kustzone die tijdens laagwater niet onder water staan. Op sommige plekken is een vegetatie met zeegras aanwezig; beide inheemse soorten (*Zostera marina* en *Zostera noltii*) komen voor. In het habitatype kunnen zowel rood- als groenwieren de boventoon voeren. Sommige algensoorten komen epifytisch voor, bijvoorbeeld op Groot zeegras. In ons land is het aantal specifieke soorten op zeegras echter niet groot, al kwam een soort als *Fosliella lejlisii* hier in het verleden veel voor. Tegenwoordig bestaat de algenflora, vermoedelijk als gevolg van waterverontreiniging, veelal uit snelgroeiende soorten. In het habitatype leven hoge dichtheden ongewervelde dieren, waaronder kenmerkende soorten als Kokkel, Nonnetje, Strandgaper, Wadpier, Zeeduizendpoot, Schelpkokerworm en Wapenworm. Het habitatype is van cruciaal belang voor fouragerende wadvogels. Tijdens hoog water zijn de platen voedselgebied voor vissen als Puitaal, Zeedonderpad, Slakdolf, Botervis, Bot, Vijfdradige meun en diverse grondels. Getijdenwateren zijn bovendien belangrijk als paaigebied voor vissen als Schol, Tong, Haring en Sprot. Tenslotte worden de zandplaten gebruikt door zeehonden om te rusten.

H1310A, Zilte pionierbegroeiingen (zeekraal)

Habitatype 1310 omvat pionierbegroeiingen van periodiek door zout water geïnundeerde slikken en zandvlakten aan de kust. Het habitatype betreft pioniergemeenschappen met Zeekraal (*Salicornia*) op hooggelegen kwelders. De Zeekraalbegroeiingen behoren tot het verbond Thero-Salicornion. Naast Langarige zeekraal en Kortarige zeekraal is Schorrenkruid met hoge presentie en vaak ook hoge dekking aanwezig.

H1310B, Zilte pionierbegroeiingen (zeevetmuur)

Habitatype 1310b omvat pionierbegroeiingen van periodiek door zout water geïnundeerde slikken en zandvlakten aan de kust. Het habitatype betreft pioniergemeenschappen in de overgangszone tussen kwelders en duinen, en wel op plaatsen die nog net door de hoogste waterstanden bereikt worden. De begroeiing behoort tot het verbond Saginion maritimae en herbergt soorten als Zeevetmuur, Hertshoornweegbree, Deens lepelblad en Dunstaart.

H1320, Slijkgrasvelden

Dit habitatype omvat pionierbegroeiingen van periodiek met zout water overspoelde slikken waarin Slijkgrassen domineren. Slijkgrasgemeenschappen komen meestal voor in open, polvormige structuren, maar kunnen ook aaneengesloten vlakten vormen. In is Nederland de kenmerkende, inheemse soort Klein slijkgras vrijwel verdwenen. Engels slijkgras is in de jaren 1930 op veel plaatsen in Europa aangeplant om erosie van slikplaten te voorkomen. De soort heeft zich vervolgens

enorm uitgebreid ten koste van andere zoutplanten, waaronder Klein slijkgras, wat haar de bijnaam 'slikpest' opleverde. Als gevolg van deze verdringing van de oorspronkelijke soort komt het habitatype alleen nog voor in sterk gedegradeerde vorm (dus met Engels slijkgras in plaats van Klein slijkgras).

H1330A, Schorren en zilte graslanden (buitendijks)

Het habitatype omvat buitendijkse graslanden die met regelmaat door zeewater overspoeld worden. Een van de opvallendste verschijningen in dit habitatype is Lamsoor. Andere kenmerkende soorten zijn Gewoon kweldergras, Zulte, Gewone zoutmelde, Zeealsem en Strandkweek. De schorren vormen een belangrijk broeden rustgebied voor veel vogelsoorten en een belangrijk voedselgebied voor diverse ganzen- en eendensoorten. Ook is er een aantal insectensoorten dat gespecialiseerd is op planten uit deze zoute gebieden. Beweidings heeft een grote invloed op de samenstelling van de vegetatie. Het leidt tot de ontwikkeling van een gesloten mat van grassen, waarin soorten als Gewoon kweldergras, Rood zwenkgras en Fioringras domineren. De lage, beweidde grasmat vermindert tevens de opslibbing van het schor. Hierdoor zijn de oeverwallen en kommen vaak minder goed ontwikkeld dan op een onbeweide kwelder.

H2120, Witte duinen

Duinen met Helm die de buitenste duinengordel van de kust vormen, zijn een zelfstandig habitatype. Natuurlijke helmduinen zijn in ons land echter betrekkelijk zeldzaam. Op veel plaatsen langs de kust is de buitenste duinenrij ten behoeve van de kustverdediging kunstmatig vastgelegd door het plaatsen van takken- en riet-schermen en het aanplanten van Helm en Noordse helm. Deze gefixeerde helmduinen, worden niet als een vorm van het habitatype beschouwd. Naast Helm en Noordse helm zijn Zandhaver en Zeemelkdistel de meest opvallende soorten. Minder algemeen zijn Blauwe zeedistel, Zeewinde en Zeewolfsmelk. De Helmduinen bieden ook een geschikt milieu aan diverse exclusieve paddenstoelen, waaronder de Zeeduinchampion, het Zandtulpje en de opmerkelijke Duinstinkzwam.

H2130B, Grijs duinen (kalkarm)

Het habitatype betreft de min of meer droge graslanden van het duingebied (en vergelijkbare plaatsen in aangrenzende delen van het kustgebied). Het gaat hierbij om soortenrijke begroeiingen met dominantie van laagblijvende grassen, kruiden, mossen en/of korstmossen. Vermengd met deze begroeiingen kunnen kruidenrijke zoombegroeiingen en graslanden met dominantie van de dwergstruik Duinroos voorkomen. Grijs duinen ontstaan achter de zeereep op plekken waar de door de wind veroorzaakt dynamiek voldoende laag is voor het ontstaan van gesloten begroeiingen met kruiden en mossen. Dynamiek in de vorm van lichte overstuiving, hellingprocessen en begrazing door konijnen zorgt van nature voor de instandhouding van het type. De hoge soortenrijkdom is voor een belangrijk deel karakteristiek voor de grazige vegetaties zelf, maar een deel van de soorten is juist (mede) af-

hankelijk van onbegroeide delen (Blauwvleugelsprinkhaan), konijnenholen (Tapuit) of bloemrijke zomen (Duin- en Grote parelmoervlinder). Type B zijn Duingraslanden van bodems die van nature kalkarm zijn of waarvan de toplaag ontkalkt is. Vooral in dit subtype kunnen korstmossen een opvallende plaats innemen.

H2140_A Duinheiden met kraaihei (vochtig):

Het habitatype betreft open kustduinen met een vegetatie die wordt gedomineerd door dwergstruiken, waaronder kraaihei. In natte duinheide in duinvalleien kunnen gewone dophei of cranberry dominant zijn. In droge duinheiden kunnen eikvaren, kruipwilg of, pleksgewijs, struikhei domineren. Ook als kraaihei slechts met lage bedekking aanwezig is, worden vegetaties met dwergstruiken dus tot dit habitatype gerekend. Meestal gedraagt Kraaihei zich echter als een zeer concurrentiekrachtige soort die andere dwergstruiken kan verdringen. Dat gebeurt in de regel niet door kieming maar door een vegetatieve uitbreiding ('groeifront'). Kraaihei groeit alleen in de noordelijke helft van het land, vooral voor op noordhellingen (hoge luchtvochtigheid) en in duinvalleien. Het betreft in alle gevallen ontkalkte duinen met een relatief dikke humuslaag op de bodem. Met name in valleien kan het habitatype lang standhouden. Begroeiingen met kraaihei in vochtige duinvalleien.

H2140B, Duinheiden met kraaihei (droog)

Idem aan A maar dan: begroeiingen met kraaihei op duinhellingen en in droge duinvalleien. In de valleien vormen deze begroeiingen een (al of niet natuurlijk) verdrogingstadium van wat eerst behoorde tot habitatype Vochtige duinvalleien (H2190).

H2150, Duinheiden met struikhei

Het habitatype betreft door struikhei gedomineerde begroeiingen op kalkarme kustduinen en in relatief ver landinwaarts gelegen, van oorsprong kalkrijke maar inmiddels sterk ontkalkte en langdurig beweidde oude kustduinen. In de ondergroei kan de soortenrijkdom aan korstmossen redelijk groot zijn. Alleen struikheibegroeiingen zonder kraaihei worden tot H2150 gerekend. Evenals de door Kraaihei gedomineerde kustduinen (habitatype 2140) zijn ook de door Struikhei gedomineerde kustduinen een prioritair habitatype. Het type komt uitsluitend voor in ontkalkte duinen van het Atlantische gebied. Behalve Struikhei kunnen ook andere heidesoorten in dit type domineren, waaronder *Erica ciliaris*, *E. cinerea* en *E. scoparia*. In ons land betreft het vrij soortenarme begroeiingen, waarin naast Struikhei slechts weinig andere vaatplanten groeien. De ondergroei bestaat voornamelijk uit mossen (o.a. *Dicranum scoparium*) en korstmossen (o.a. *Cladonia portentosa*, *C. arbuscula*, *Cladonia coccifera* en *C. gracilis*). Op basis van de begeleidende soorten wordt deze begroeiing gerekend tot de associatie *Carici arenariae-Empetretum* van het verbond *Empetrium nigri*. Het betreft dan vormen van de associatie waarin Kraaihei ontbreekt.

H2170, Kruipwilgstruwelen

Het habitatype betreft door Kruipwilg gedomineerde begroeiingen in de duinen, op vochtige of natte plaatsen. Ze vormen een successiestadium dat volgt op vegetaties die behoren tot de Vochtige duinvalleien. Ze ontwikkelen zich op plaatsen waar zich een laag ruwe humus heeft weten op te bouwen. Rond en Klein wintergroen zijn kenmerkende plantensoorten. De soortenrijkste struwelen zijn op plekken te vinden die niet te zeer ontkalkt zijn. De gemeenschap wordt, behalve door Kruipwilg, gekenmerkt door Rond wintergroen, Klein wintergroen en het zeldzame Stofzaad. Deze variant van het habitatype vormt dikwijls mozaïeken met soortenrijke duinvalleivegetatie. De tweede variant van het habitatype komt voor in natte valleien, waar zich tamelijk hoge begroeiingen kunnen ontwikkelen met Kruipwilg en Grauwe wilg. Deze struwelen behoren tot de subassociatie *salicetosum repentis* van het verbond *Salicion cinerea*.

H2180_A Duinbossen (droog)

Tot dit subtype behoren de bossen op de meest voedselarme en droge standplaatsen. Het gaat met name om Berken-Eikenbossen en bossen met beuk. Ze komen vooral voor in de oude duinen, op de hogere delen van de strandwallen en op de meest diep ontkalkte delen in de binnenduinrand van de jonge duinen. Ze zijn meestal relatief zuur en hebben dan een slechte strooiselvertering. De soortenrijkste vegetaties zijn te vinden op de strandwallen, met hun iets lemiger zandgronden. In het jongere midden- en buitenduin is de vegetatieontwikkeling meestal niet zo ver voortgeschreden dat zich al droge duinbossen hebben ontwikkeld. De meeste droge duinbossen zijn hier aangeplant en worden niet zelden aan de loefzijde geleidelijk weer door de wind opgerold. Een uitzondering is de droge vorm van het Meidoorn-Berkenbos in beschutte valleien. Dit bostype is veel basenrijker dan de eiken- en de beukenbossen.

H2180B, Duinbossen (vochtig)

Idem aan A maar dan ontwikkelt dit subtype zich met name in natte duinvalleien met grondwaterstanden die in winter en voorjaar rond het maaiveld liggen. Door een goede vochtvoorziening en door de beschutte ligging t.o.v. de zeewind kunnen hier relatief snel bossen ontstaan. De zachte berk is de meest voorkomende boomsoort en is structuurbepalend voor de zeer lokaal voorkomende berkenbroekbossen en het voor de duinen kenmerkende Meidoorn-Berkenbos. Ook de ratelpopulier kan in het laatstgenoemde vegetatie een belangrijke rol spelen. De komst van de zomereik luidt vaak de overgang in naar de droge vorm van dit bostype (zie subtype A). De zwarte els komt in de duinen weinig voor, mogelijk omdat deze soort weinig zouttolerant is en ook gevoelig is voor waterstandschommelingen.

Bijlage 6 Bepalingen stiltegebied

Bepaling 1 Definitie

In dit onderdeel van de bijlage wordt onder een toestel verstaan:

- a. een apparaat, bestemd of mede bestemd voor het voortbrengen van geluid;
- b. een toestel dat bij gebruik anders dan door menselijke energie geluidhinder kan veroorzaken, een luchtvaartuig daaronder niet begrepen.

Bepaling 2 Verbod

1. Het is verboden in milieubeschermingsgebieden waar voorkoming of beperking van geluidhinder wordt nagestreefd, verder te noemen stiltegebieden, zonder noodzaak geluid voort te brengen, te doen of te laten voortbrengen in zodanige mate dat de heersende natuurlijke rust in dat gebied wordt verstoord.
2. Het is verboden in stiltegebieden de bij besluit van gedeputeerde staten, behorende bij deze bijlage, al dan niet per categorie aangewezen toestellen te gebruiken.
3. Gedeputeerde staten wijzen ter uitvoering van het tweede lid in hun besluit in ieder geval die (categorieën van) toestellen opnieuw aan, die zij in hun besluit van 3 maart 1992, gepubliceerd in het provinciaal blad nr. 7 van 26 maart 1992, krachtens de voormalige Verordening stiltegebieden Friesland hebben aangewezen.
4. Bij de in het tweede en derde lid bedoeld aanwijzing kan worden bepaald dat deze slechts gedurende een bepaalde periode, voor een bepaald gebied of voor een bepaald gebruik van een toestel van kracht is.
5. Op de voorbereiding van het in het tweede lid genoemde besluit, dan wel tot wijziging van de in het besluit vervatte lijst is afdeling 3.4 van de Algemene wet bestuursrecht van toepassing.

Bepaling 3 Uitzonderingsbepaling

1. De in het eerste en tweede lid van bepaling 2 vervatte verboden zijn niet van toepassing op het gebruiken van (categorieën van) toestellen voor normale werkzaamheden, welke uit agrarisch, visserijtechnisch, bosbouwkundig of beheers technisch oogpunt worden verricht.
2. De in het eerste en tweede lid van bepaling 2 genoemde verboden zijn niet van toepassing op recreatieve en culturele activiteiten die plaatsvinden op het strandgedeelte van een eilandgemeente met een eigen vastgesteld strandbeleid.

Bepaling 4 Ontheffing

1. Gedeputeerde staten kunnen ontheffing verlenen van de in het eerste en tweede lid van bepaling 2 vervatte verboden.

Bepaling 5 Overgangsbepaling

Nvt

Toestellenlijst, als bedoeld in bepaling 2, tweede en derde lid

- a. draagvleugelboten;
- b. airgun- en andere knalapparatuur, motorisch aangedreven werktuigen met de bijbehorende transportmiddelen, te gebruiken in het kader van seismisch onderzoek en opsporingsboringen naar in de bodem aanwezige delfstoffen;
- c. motorisch aangedreven werktuigen met bijbehorende transportmiddelen, te gebruiken in het kader van aanleg van kabels en buisleidingen in of op de bodem;
- d. brommers, scooters en motorrijtuigen met uitzondering van het gebruik op voor het openbaar rij- of ander verkeer openstaande wegen of paden;
- e. geluidproducerend vuurwerk, tenzij het gebruik:
 - noodzakelijk is ter oproeping van personen of ter afwending van dreigend gevaar;
 - noodzakelijk is ter voorkoming van schade aan landbouwgewassen;
 - plaatsvindt tijdens de jaarwisselingen wel gedurende de periode toegestaan bij Algemene Plaatselijke of Politieverordening;
- f. schietwapens, tenzij:
 - in gebruik door personen met opsporingsbevoegdheid in de uitoefening van hun functie;
 - het noodseinmiddelen betreft in een geval van nood;
 - in gebruik met inachtneming van het bepaalde in de Flora- en faunawet;
- g. modelvliegtuigen met ingeschakelde verbrandingsmotor;
- h. modelauto's en -boten met ingeschakelde verbrandingsmotor;
- i.
 1. muziekinstrumenten;
 2. geluidsapparaten;
 3. omroepinstallaties, sirenes, hoorns en dergelijke apparatuur, in gebruik anders dan ter oproeping van personen of ter afwending van dreigend gevaar of anderszins noodzakelijk uit een oogpunt van algemene veiligheid;
- j. jetski's;
- k. speedboten, tenzij gebruikt in de vaargeul van de veerdiensten.

Bron: Provincie Fryslân, Provinciale Milieuverordening 2010, (Bijlage 10 Regels voor gedragingen).

Bijlage 7 Natuurdoeltypen Provinciaal Natuurbeheerplan 2012

N01.01 Zee en Wad

Omvat het water en de niet begroeide droogvallende zand- en slikplaten die door de zee overstromd worden. Het gaat om droogvallende platen, geulen, zandbanken en diepere zeebodems met een grote variatie aan bodemleven. Het natuurbeheer bestaat hier vooral in het waarborgen van voldoende rust voor de fauna en het beschermen tegen intensieve ingrepen in de bodem. Het type is van Europees groot belang voor veel trekvogels, bodemdieren en vissoorten. Verder zijn voor dit type Gewone en Grijsze zeehond karakteristiek.

N01.02 Duin en kwelders

Duin- en kwelderlandschap omvat de kustduingebieden en kwelders waar wind- en waterdynamiek vrij spel hebben en veelal ook integrale begrazing door grote zoogdieren aanwezig is. Het bestaat uit beheertypen Strand en embryonaal duin, Open duin, Vochtige duinvallei, Duinheide, Duinbos en Schor of kwelder die echter vanwege het veranderlijke landschap niet in omvang en ligging apart in het beheer worden vastgelegd. Door de dynamiek in het landschap is er sprake van allerlei in ligging en omvang variërende successiestadia. Het gaat hierbij om een variatie die alle hierboven genoemde beheertypen omvat. Met name het frequent ontstaan van pionierstadia maakt dit beheertype van belang voor veel hieraan gebonden zeldzame soorten. Het landschap wordt gevormd door natuurlijke processen zoals de werking van wind, zeewaterstromen en/of grote grazers. De tot dit type behorende eenheid is tenminste 500 ha groot of maakt onderdeel uit van een groter gebied behorend bij grootschalige dynamische natuur.

N06.04 Vochtige heide

Vochtige heide omvat zowel heiden, struwelen, grazige vegetaties, veenmosplekken, kleine stilstaande watertjes en kale bodem op zandige tot venige plaatsen. De bodem is doorgaans vochtig of nat, vrij zuur en voedselarm en bestaat uit zand of leem. De vegetatie wordt gekenmerkt door dwergstruiken, waarbij gewone dophei dominant aanwezig is. Soms overheersen grassen of struiken als gagel. Vochtige heide is meestal arm aan soorten, maar de voorkomende soorten zijn wel karakteristiek. Variatie binnen het beheertype is van groot belang voor karakteristieke faunasoorten waaronder warmteminnende diersoorten als adder en levendbarende hagedis en veel insectensoorten zoals het gentiaanblauwtje en spiegeldikkopje. De biodiversiteit in deze arme landschappen is afhankelijk van de variatie in structuren. Een afwisselend voorkomen van gewone dophei, open zandige stukken, grazige en kruidige vegetaties, kleine veentjes en struweel, opslag van dennen en berken is belangrijk.

Het beheertype wordt voor tenminste 60% gedomineerd door dwergstruiken of pijpenstrootje. De heidevegetatie dient voor tenminste 30% uit gewone dophei al dan niet gemengd met struikhei of kraaihei, te bestaan en enkele karakteristieke soorten bevatten: gevlekte orchis, kleine zonnedaauw, ronde zonnedaauw, klokjessgentiaan, moeraswolfsklauw, beenbreek, heidekartelblad, eenarig wollegras, veenpluis, witte snavelbies, bruine snavelbies, gewone en noordse veenbies, waterveenmos, groot veenmos, slank veenmos, kussentjesveenmos, week veenmos of zacht veenmos.

N08.02 Open duinen

Open duin bevat structuurrijke begroeiingen en deels onbegroeide delen van zeeduinen. Processen zoals verstuiving en begrazing zorgen voor variatie. Zout spatwater waait de duinen in en kan het blad van bomen verbranden, maar zorgt ook voor extra bufferstoffen. Open duin bestaat uit een afwisseling van lage mos- en korstmosrijke vegetaties, grazige vegetaties, kruidenrijke duingraslanden, zoomvegetaties, ruigte en laag struweel. De bossen komen meer in de oudere duinen voor, beschermd voor de wind door duinen en struwelen. Hoewel Open duin in Nederland vrij veel voorkomt, is het internationaal gezien zeldzaam. Open duin is van belang voor veel planten (duindoorn, zeewolfsmelk, blauwe zeedistel, helm duinroosje, kleverige reigersbek, ruw vergeet-mij-nietje, duinviooltje, mossen, korstmossen en paddenstoelen en ook voor diverse diersoorten zoals roodborsttapuit, velduil, tapuit, duinparelmoervlinder, blauwvleugsprinkhaan, en zandhagedis. Samen met andere typen van het Kust- en duingebied vormt het een landschappelijk en ecologisch eenheid. Windwerking en begrazing zorgen op een natuurlijke manier voor variatie in de begroeiingen. Door luchtvervuiling, de afname in konijnenstand en verminderde verstuiving zijn veel open duinen de afgelopen decennia verruigd.

N12.01 Bloemdijk

Bloemdijken zijn meestal oude dijken die bestaan uit kalkhoudende, zandige klei. Ze hebben hun waterkerende functie vaak verloren (niet altijd) en worden extensief begraaasd of gehooïd. Bloemdijken kunnen belangrijke cultuurhistorische monumenten zijn en zijn van belang voor graslanden en struwelen. De variatie en afwisseling kan groot zijn door verschillen in microklimaat, afgetrapte randen langs schapenpaadjes en vochtige stukken aan de voet van de dijk. Europees gezien zijn de Nederlandse bloemdijken uniek te noemen en van belang door het hierop voorkomende glanshaverhooiland. Bloemdijken zijn van belang voor planten, zoals klaversoorten, wilde uien en soorten van kalkrijke zomen en ruigten, dagvlinders en zoogdieren. Het beheertype Bloemdijk komt uitsluitend voor op dijken en omvat zeer kruidenrijke, min of meer schrale, graslanden. Er vindt extensieve beweiding plaats, of er wordt 1 of 2 keer per jaar gehooïd. Er vindt geen bemesting plaats.

N12.02 Kruiden- en faunairijk grasland

Kruiden- en faunairijk grasland omvat graslanden die kruidenrijk zijn, maar niet tot de schraallanden behoren. De vegetatie kan behoren tot allerlei verbonden van graslandvegetaties. Het grasland wordt meestal extensief beweide of gehooide en niet of slechts licht bemest. Het beheertype kan voorkomen op diverse bodems van vochtig tot droog en heeft doorgaans een (matig) voedselrijk karakter. Het areaal is afgenomen door: sterke bemesting gecombineerd met periodiek doodspuiten van de grasmat en opnieuw inzaaien met hoog productieve grasvariëteiten. Kruiden- en faunairijk grasland wordt bij een goede kwaliteit gekenmerkt door variatie in structuur (ruigte en plaatselijk struweel, hogere en lage vegetatie) en een kruidenrijke graslandbegroeiing die rijk is aan kleine fauna. Gradiënten binnen (grond)waterpeil en voedselrijkdom zorgen voor diverse vegetatietypen. Kenmerkende of bijzondere soorten van schralere beheertypen ontbreken grotendeels, maar graslanden zijn vaak wel rijk aan minder zeldzame soorten. Het type is o.a. van belang voor vlin-ders en andere insecten, vogels en kleine zoogdieren. Het betreft grasland, de grasachtigen zijn dominant, maar kruiden en mossen hebben een oppervlakteaan-deel van tenminste 20%. Er wordt geen bemesting toegepast, mv. ruige stalmest (max. 20 ton per ha per jaar) of bekalking. Vrijwel jaarlijks in winter en voorjaar langdurig overstroomde weilanden worden niet tot dit beheertype maar tot Zilt- en overstromingsgrasland gerekend.

N12.04 Zilte en overstroming grasland

Zilt- en overstromingsgrasland bestaat uit vegetaties met grassen, russen en kruiden op vochtige zand- veen of kleigronden. Overstromingsgrasland kent in de winter en voorjaar vrijwel jaarlijks een periode dat het overstroomd is door water. Zilte graslanden staan (incidenteel) onder invloed van brak of zout water, zonder dat er sprake is van getijde. Korte grazige vegetaties met ronde rus of kweldergrassen worden afgewisseld met pioniervegetaties met zeekraal of laksteeltje of door ruigten met selderij, engels lepelblad of heemst. Zilt grasland is op Europees niveau van belang voor noordse woelmuis en kruipen moerasscherm, Zilt- en overstromingsgrasland is verder van nationaal belang als leefgebied voor haften en bedreigde broedvogels, zoals kluut, tureluur, grutto en visdief en verder voor moeraspaardebloem, Platte bies, Polei, Rode ogentroost, Stekende bies en Voszegge. Zilt- en overstromingsgrasland wordt niet bemest tenzij sprake is van zodanige aantallen broedende weidevogels dat ook rangschikking onder vochtig weidevogelgrasland gerechtvaardigd is.

N15.01 Duinbos

Duinbos omvat de bossen en struwelen in het Duin- en Kustgebied. Vegetatiekundig behoren de bossen tot het Zomereikverbond, Elzenverbond, Iepenrijke Eiken-Essenverbond en Verbond der naaldbomen. De struwelen kunnen over grote oppervlakten aaneengesloten voorkomen en lopen vaak geleidelijk over in hoger opgaand bos; deze variatie is aantrekkelijk voor veel vogelsoorten. Duinbos is het

leefgebied van veel soorten paddenstoelen. Aan de binnenduinrand kan duinbos rijk aan voorjaarsplanten zijn. Duinbos kan voorkomen op zowel kalkrijke als kalkarme zandgronden in het Duin- en Kustgebied, zowel op duinen als in vochtige valleien en op drooggevalen zandplaten. Duinbos is internationaal gezien zeldzaam. Duinbos wordt gedomineerd door of kent een gemengd voorkomen van ruwe berk, grove den, zomereik en beuk. Op plekken waar struwelen domineren komen soorten als meidoorn, duindoorn, wegedoorn, egelantier, hondsroos en gewone vlier voor. Op open plekken komen dauwbraam en kruidenrijke zoomvegetaties voor. Bij begrazing zijn ook grazige vegetaties aanwezig. Een hoge diversiteit van Duinbos treedt op bij een afwisseling van struweel, opgaand bos en open plekken. De bossen en struwelen zijn rijk aan broedvogels. De bossen hebben daarnaast belangrijke betekenis voor diverse soorten paddenstoelen en vaatplanten. Loofbos is qua flora en fauna vaak meer divers dan dennenbos, hetzelfde geldt voor kalkrijke duinbossen ten opzichte van kalkarme.

N15.02 Dennen-, eiken- en beukenbos

Omvat bossen met dennen, eiken, beuken en/of berken en zijn vaak eenvoudig van structuur. De culturele invloed is vaak te merken aan bijvoorbeeld ingevoerde boomsoorten en sporen van hakhoutbeheer. Dennen-, eiken- en beukenbos kan zowel combinaties van boomsoorten bevatten als een sterke dominantie van één soort. De betekenis voor de biodiversiteit is met name gelegen in grote aantallen (vaak bedreigde) paddenstoelen, blad- en korstmossen en enkele vaatplanten. Omvat bossen en struwelen gedomineerd door eiken, dennen, beuken, berken, lijsterbes, ratelpopulier of vuilboom. Maximaal 20% van het areaal van het betreffende bosgebied wordt gedomineerd door boomsoorten die oorspronkelijk van buiten Europa zijn ingevoerd, zoals Amerikaanse eik en Douglasspar.

N17.04 Eendenkooi

De vorm is per streek en per kooi sterk verschillend. Eendenkooien kennen een aantal onderdelen: allereerst de kooiplas, een centraal stuk open water. Aan de kooiplas zitten drie of meerdere vangpijpen; sloten, voorzien van rietschermen, waar de eenden in gelokt kunnen worden. Complex van kooiplas en vangpijpen is omgeven door het kooibos. Vaak zijn in deze bossen hakhout en knotbomen te vinden. Eendenkooien zijn vaak omgeven door een sloot en soms is er nog een kooikerhuisje aanwezig. Eendenkooien komen voor in diverse landschapstypen. De kooi ligt op een rustige plek in waterrijk gebied en is omzoomd door bos en struweel. Hierdoor zijn kooien in verder open landschap opvallende elementen. Eendenkooien vormen vaak rustgebieden in het landschap voor vogels en zoogdieren en kennen door de afwisseling van water en bos een rijke broedvogelbevolking. Onder het beheertype Eendenkooi vallen de geregistreerde eendenkooien en die kooien die aan de voorwaarden van geregistreerde kooien voldoen.

Bijlage 8 Toegankelijkheid

Verdere regulering van de toegankelijkheid van de Grië wordt gerealiseerd door definiëring huidig gebruik, definiëring meldingsplichtige en NB-wet vergunningplichtige activiteiten.

Huidig gebruik:

- Extensief agrarisch beheer
 - Inscharen vee
 - Maatregelen tbv. houden van vee
- Beheer landschapselementen
- Beheer eendenkooien (inclusief vangen)

Meldingsplichtige activiteiten:

- Op e'ruid gaan
- Evenementen

NB-wet vergunningsplichtige activiteiten:

Alle in het bestemmingsplan benoemde vergunningplichtige activiteiten
Alle activiteiten m.u.v. huidig gebruik en meldingsplichtige activiteiten (herstel werkzaamheden anders dan in het kader van N2000 herstelplan, evenementen, nieuwe recreatieve activiteiten).

Handhaving rust

De rust op de Grië wordt op een aantal manieren bevorderd:

- Informeren bezoekers
 - Door middel van informatieborden op strategische locaties worden bezoekers geïnformeerd over de noodzaak van rust rondom de eendenkooien.
- Reguleren toegang
 - Door middel van borden worden onbevoegde geweerd van de zandwegen en het Kooipad.
 - Deze wegen worden alleen voor bestemmingsverkeer
 - Voor de beschreven activiteiten zijn vergunningen nodig.
- Handhaven stiltegebied
 - Onder de Provinciale Milieuverordening wordt met de Natuurbeschermingswet de status Stiltegebied gehandhaafd.

Bijlage 9 Herstel eendenkooien

1^e of Takkekooi

- Slopen en opbouwen kooihuisje²⁴
- Herstel 2 vangpijpen
- Bijplanten kooibos
- Ophogen dijk met aanwezig materiaal
- Uitbaggeren kooiplas.

2^e of Janwillemskooi

Voor de 2^e kooi zijn de volgende herstelmaatregelen gewenst²⁵:

- Aanbrengen pomp en diepteboring
- Beschoeiing op hoeken zuidzijde dijk aanbrengen
- Ophogen dijk
- Vervangen beschoeiing in kooi
- Beschoeiing in 1 vangpijp aanbrengen
- Duiker met terugslagklep in dijk
- Mechanische klep binnen in kooi

3^e of Horrekooi

Voor de 3^e kooi zijn de volgende herstelmaatregelen gewenst²⁶:

- Ophogen kooidijk
- Vervangen beschoeiing in de kolk
- Mechanische klep in de kooi
- Vervangen 4 vangpijpen
- Opknappen kooihuisje en vervangen dak
- Pomp en diepboring

4^e of Rimkeskooi

Voor de 4^e kooi zijn de volgende herstelmaatregelen gewenst²⁷:

- Opknappen kooihuisjes (voegen, dak, kozijnen)
- Ophogen dijk rondom kooi
- Vervangen 2 vangpijpen
- Baggeren kooiplas
- Vervangen beschoeiing kooiplas

- ¹ Inventarisatie cultuurlandschap Terschelling, Landschapsbeheer Friesland, 2009
- ² Landschapsontwikkelingsplan Gemeente Terschelling, 2004
- ³ Bosatlas van Fryslân, 2009
- ⁴ Terschelling De Grië, Stichting Ons Schellingerland, 1986, Flevodruk Harlingen
- ⁵ Terschelling De Grië, Stichting Ons Schellingerland, 1986, Flevodruk Harlingen
- ⁶ Terschelling De Grië, Stichting Ons Schellingerland, 1986, Flevodruk Harlingen
- ⁷ Mondelinge mededeling H. Mier & J. Bos.
- ⁸ Flora- en faunawet 2002
- ⁹ J. Dirkmaat, 2005 Nederland weer mooi
- ¹⁰ Landschapsontwikkelingsplan Terschelling 2004
- ¹¹ Mondelinge mededeling G. Bakker & H. Mier
- ¹² J. Dirkmaat, 2005 Nederland weer mooi
- ¹³ Mondelinge mededeling G. Bakker, H. Mier en R. Mier
- ¹⁴ Mondelinge mededeling G. Bakker & H. Mier
- ¹⁵ Bakker, N.J., et al., 2000. Vegetatiekartering van de terreinen van Staatsbosbeheer op Terschelling 1998-1999. Buro Bakker, Assen.
- ¹⁶ Zumkehr, P.J., 2008. Notitie 'Een inventarisatie van graslanden op De Grië'. Zumkehr ecologisch adviesbureau.
- ¹⁷ Broedvogelinventarisatie van Terschelling, Staatsbosbeheer, 2006.
- ¹⁸ GPS vlindergegevens, P. Zumkehr 1998-2006
- ¹⁹ Mondelinge mededeling H. Mier & J. Bos
- ²⁰ Mondelinge mededeling H. Mier & J. Bos
- ²¹ J.M. van Loon-Steensma, 2011. Kweldervorming langs de Terschellinger Waddendijk. Wageningen, Alterra-rapport 2172.
- ²² Mondelinge mededeling G. Bakker, H. Mier en R. Mier
- ²³ Mededeling F. Zwart, Districtsmedewerker Staatsbosbeheer Terschelling
- ²⁴ P. Smit, middels inventarisatieformulier Eendenkooien de Grië
- ²⁵ H. Mier, middels inventarisatieformulier Eendenkooien de Grië
- ²⁶ H. Mier, middels inventarisatieformulier Eendenkooien de Grië
- ²⁷ G. Smit, middels inventarisatieformulier Eendenkooien de Grië